

SLOBODNA RIJEČ ZA OPĆINSKE IZBORE: SUKOB TARTAGLIA-JANKOV

Marijan Buljan

UDK: 342:352](497.5 Split)“1926“

32-05 Tartaglia, I.

Izvorni znanstveni rad

Marijan Buljan

Vitezovićeva 6, 21000 Split

marijanbuljan1@gmail.com

Neposredno uoči prvih poslijeratnih općinskih izbora u Dalmaciji 1926., Dušan Jankov, istaknuti gradski socijaldemokrat u prijeratnim, odnosno komunist u prvim poslijeratnim godinama, tiskao je letak u kojemu je žestoko napao „splitsku gospodu“, optužujući je da je sprječavala razvoj Splita. Budući da je vjerovao da se optužbe u prvome redu tiču njega, tadašnji gradonačelnik Ivo Tartaglia podigao je tužbu protiv Jankova koja je završila zanimljivim raspletom.

Ključne riječi: Dušan Jankov, Ivo Tartaglia, splitsko Općinsko vijeće, općinski izbori u Dalmaciji 1926., *Novo Doba*

Uvod

Općinski izbori u Dalmaciji konačno su, nakon višegodišnjeg odgađanja, raspisani za 16. svibnja 1926¹. Demokratska stranka u Splitu zagova-

1 Prema Kroli, izbori su bili odgađani zbog „straha režimskih stranaka od rezultata koji bi mogli ugroziti kruti centralizam“ što je nestalo nakon HSS – ova priznavanja Vidovdanskog ustava 1925. Vidi: Petar KROLO, „Ante Trumbić i općinski izbori u Splitu 1926. i 1928.“ Život i djelo Ante Trumbića: prilozi sa znanstvenog skupa. Zagreb,

rala je biranje najsposobnijih ljudi koji će najbolje pomoći razvoju općina, bez obzira na njihovo stranačko opredjeljenje, te je u skladu s time predložila da sve stranke na jednoj zajedničkoj listi okupe „najbolje, poštene i čestite ljude“, što je srdačno pozdravila i *Jadranska Pošta* riječima da je akcija demokrata „nesebična i u interesu procvata Splita“.²

Inicijativa demokrata završila je tako što je stvoren „Splitski općinski blok seljaka i građana“, jednostavnije nazvan „Građanski blok“, koji su činili: prema radikalnoj *Državi*: radikali, nezavisni i davidovićevci (demokrati), prema izbornom plakatu koji donosi Krolo: Pokrajinski težački savez, radikali, demokrati, Nezavisna građanska grupa i Nezavisna grupa hrvatskih obrtnika, dok *Novo Doba*, uz navedene, govori još i o Oblasnom odboru Saveza zemljoradnika. Nosiocem liste Građanskog bloka imenovan je Ivo Tartaglia, aktualni gradonačelnik, kao nestranačko lice.³ Dva dana uoči izbora, 14. svibnja, Dušan je Jankov pustio u javnost letak *Slobodna riječ za općinske izbore* kojim je žestoko napao „splitsku gospodu“, odnosno općinsku upravu na čelu s aktualnim gradonačelnikom Tartagliom. No, prije samog osvrtnja na sporni letak i na posljedice koje je izazvao, potrebno je kazati nešto o glavnim akterima ovoga rada, Dušanu Jankovu, o kome nije mnogo toga poznato, i Ivi Tartaglii, odnosno o njihovu ranijem životu i međusobnom odnosu.

Dušan Jankov i Ivo Tartaglia prije 1918.

Dušan je Jankov, prema vlastitim riječima, ispočetka bio žestoki protivnik socijalizma u Splitu vjerujući da on vodi „čisto talijansku nacionalnu agitaciju“. S vremenom je promijenio svoje mišljenje pa se tako početkom

1991., 137.

2 „Sjednica Upravnog odbora Demokratske stranke“, *Novo Doba* (dalje: ND), (Split), br. 289., 24. XI. 1925., 4.; Zaključak Jugoslavenske demokratske stranke o općinskim izborima“, *Pučki List* (dalje: PL), (Split), br. 1., 1. I. 1926., 3.; „Akcija DS“, *Jadranska Pošta* (dalje: JP), (Split), br. 213., 7. IV. 1926., 2.

3 „Općinski izbori i komunalna politika“, ND, br. 83., 10. IV. 1926., 3.; „Liste za splitsku općinu“, ND, br. 98., 28. IV. 1926., 4.; „Splitski općinski izborni blok seljana i građana“, ND, br. 100., 30. IV. 1926., 4.; „Prvi izborni proglas u Splitu“, JP, br. 239., 8. V. 1926., 2.; „Srez Split“, *Država* (Split), br. 213., 19. V. 1926., 3.; Ljubo BOBAN, „Prilozi za političku biografiju don Frane Bulića (1914-1934)“ *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 18 1985., 180.; Petar KROLO, „Ante Trumbić i općinski izbori u Splitu 1926. i 1928.“, 139.; Zdravka JELASKA MARIJAN, *Grad i ljudi: Split 1918.-1941.* Zagreb, 2008., 120.

1902. pridružio Socijaldemokratskoj stranci, a u studenome iste godine biva izabran za predsjednika Prvog kongresa radničkog pokreta Dalmacije održanoga u Splitu, no ne postaje članom političkoga odbora dalmatinskih socijaldemokrata.⁴

Sljedećih nekoliko godina Jankovljeva djelovanja prolaze u relativnome zatišju, sve do veljače 1913. kada politički odbor Socijaldemokratske stranke, u čijem se četveročlanom vodstvu nalazio Jakov Gabrić, putem *Crvenog barjaka*, glasila dalmatinskih socijaldemokrata, donosi da Jankov „nema ništa zajedničkoga“ sa strankom u Dalmaciji jer je već 1907. isključen iz nje zbog „rada na štetu radničkih organizacija“.⁵

Nezadovoljan objavom Jankov je putem *Slobode*, tijela Hrvatske pučke napredne stranke Josipa Smodlake, tiskao izjavu kojom je odbacio „osudu“ ističući da ona nije donesena prema stranačkome statutu. Oštro se suprotstavio tvrdnjama da je radio na štetu radničkih organizacija te je pozvao politički odbor stranke da javno donese razloge, odnosno uzroke njegova isključenja.⁶

Jakov je Gabrić u odgovoru, također tiskanome u *Slobodi*, tvrdio da je samo on bio protiv isključenja te da Jankov nikada nije „uživao dobar glas“ među radnicima. Isključenje je došlo kao posljedica Jankovljeva djelovanja koje je bilo protivno interesu radničkih organizacija i same stranke, a koje je nastavljeno unatoč „ukoru i opomeni“, završava Gabrić. *Crveni barjak* uključio se u raspravu te je prozvao obitelj Jankov, oca Matu⁷ i sina Dušana, da su uvijek radili protiv socijalizma, štoviše, da je njihova kavana „vazda bila urotničko gnijezdo protiv radničkih organizacija, socijalističke stranke, radničkoga pokreta i naših vodećih ljudi“. Sve što je dolazilo od Dušana Jankova, naglašava *Crveni barjak*, izazivalo je „oprez, nepovjerenje i zabrinutost“, a samo zahvaljujući Gabriću nije ranije isključen. Njegov povratak u stranku više nije moguć, završava dopis, te dodaje da je Jankov „bolesno čeljade“ za koga nije politika već „svjesna njega“.⁸

4 Dinko FORETIĆ, „Radnički pokret u Dalmaciji od 1870. do kongresa ujedinjenja 1919.“, Zbornik instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije 1. Split, 1970., 42.-46.; Napred: List za osobnu obranu (Split), 5.

5 „Stranačke objave“, *Crveni barjak* (dalje: CB), (Split), br. 16., 18. II. 1913., 2.

6 „Priopćeno“, *Sloboda* (Split), br. 54., 6. III. 1913., 2.

7 Više o Mati Jankovu vidi u: „Mate Jankov“, JP, br. 505., 28. III. 1927., 3.

8 „Priopćeno“, *Sloboda*, br. 57., 10. III. 1913., 2.; „Na rtu pera“, CB, br. 18., 18. III.

Gabrićev odgovor i pisanje *Crvenog barjaka* nagnali su Jankova na pokretanje vlastitoga lista *Napred: list za osobnu obranu* čiji je jedini broj izašao u drugoj polovici ožujka 1913. U uvodu lista Jankov optužuje mjesni politički odbor Socijaldemokratske stranke da ga je tiskanjem odluke o isključenju želio „blamirati“ pred građanstvom i radništvom. Budući da, napominje, Gabrićev odgovor ne sadrži razloge isključenja iz stranke, Jankov tiskanjem lista sam želi „iznijeti vlastita zlodjela“.⁹

Na sedam strana *Napreda* Jankov se detaljno osvrće na svoje sudjelovanje u stranci i na sve probleme koje je ono donijelo njegovoj obitelji i njemu. Optužbe da mu je šest godina trebalo da reagira na vijest o isključenju odbacio je tvrdeći da je u razdoblju od 1906. do 1912. sudjelovao u „svim važnijim trenucima u stranci“ te da mu cilj nije bio njezino rušenje. Gabrićeve riječi kako ga je branio pred drugim pristašama stranke također je odbacio vjerujući da je upravo Gabrić predložio njegovo isključenje, a „pretjeranu iskrenost“ držao je razlogom zašto ga neki radnici nisu voljeli. U jednome dijelu *Napreda* Jankov ističe da je glavni razlog isključenja njegovo djelovanje i članstvo u „Hrvatskoj radničkoj zadruzi“ čije je stvaranje, ističe, on sam predložio u razdoblju kada se suprotstavljao socijalizmu, no kasnije izjavljuje da je pitanje zadruga bila samo izlika za isključenje te da je pravi uzrok skriven. *Napred* završava s Jankovljevom porukom Gabriću da će na „grobu njegove separatističke stranke svi isključeni socijalisti“ podignuti novu socijaldemokratsku stranku. Nakon *Napreda*, o Jankovu, do raspada Austro – Ugarske i stvaranja Kraljevstva SHS, ne nalazimo gotovo ništa, tek iz jedne poslijeratne polemike saznajemo da je za vrijeme rata primio dvije svjedodžbe, no ne znamo čega.¹⁰

Ivo je Tartaglia, s druge strane, do Prvoga svjetskog rata prolazio kroz znatno mirnije razdoblje. Nakon završetka studiranja i povratka u Split početkom XX. stoljeća postaje članom Hrvatske demokratske stranke, prethodnice kasnije Hrvatske pučke napredne stranke, koja ostaje jedina politička stranka kojoj je za života Tartaglia pripadao. Unutar stranke obavljao je dužnost tajnika, a u spomenutome stranačkom listu *Sloboda*, gdje je neko vrijeme vršio uredničku dužnost, često se javljao s vlastitim

1913., 3.

9 „Za što list...“, *Napred*, br. 1., 23. III. 1913., 1.

10 *Napred*, br. 1., 23. III. 1913., 1.-7.; „Priopćeno“, ND, br. 104., 14. V. 1919., 4.; „Priopćeno“, *Oslobođenje* (Split), br. 4., 31. V. 1919., 4.

političkim stajalištima, primjerice, o shvaćanju demokracije ili o odnosu Hrvata i Srba. Početkom 1909. Tartaglia otvara vlastiti odvjetnički ured, a smanjeno djelovanje u stranci Machiedo Mladinić vidi u prezaposlenosti ili „neprihvaćanju borbenog usmjerenja“ *Slobode* koja s vremenom sve više počinje iznositi ideje nacionalističke omladine. Nakon što je izbio rat, Tartaglia je bio uhićen i interniran sve do početka 1918. kada se vraća u Split.¹¹

Jankov i Tartaglia u splitskom Općinskom vijeću

Hrvatski je sabor 29. listopada 1918. prekinuo sve državnopravne odnose s Austro – Ugarskom, a dan poslije obavljena je predaja državnih ureda upravi Narodne organizacije za Dalmaciju osnovanoj na Narodnom zboru u Splitu 2. srpnja iste godine. U splitskoj općini vlast je preuzeo uspostavljeni „privremeni općinski odbor“ sastavljen od članova Općinskoga vijeća izabranog na izborima 1913., a raspuštenog početkom Prvoga svjetskog rata. Budući da je predratni načelnik Vinko Katalinić u međuvremenu preminuo, novim je načelnikom, to jest općinskim predsjednikom imenovan Josip Smodlaka. Marijan Jelaska drži da je ovo bila prva sjednica Općinskoga vijeća.¹²

Tjedan dana poslije, 6. studenoga, održana je sjednica Općinskoga vijeća koju zapisnici Općinskoga vijeća i Machiedo Mladinić navode prvom, Radica¹³ prvom izvanrednom, a Marijan Jelaska drugom po redu. Općinsko je vijeće prošireno kooptacijom tako da su u njega ušli i predstavnici socijaldemokrata, Ante Domazet, Ante Prkušić i Dušan Jankov. Prema zapisnicima Općinskoga vijeća u Splitu Tartaglia je, nakon što su prisutni primili na znanje Smodlakinu ostavku radi funkcije člana Zemaljske vlade za Dalmaciju, jednoglasno izabran za predsjednika, što bi značilo da su ga izabrali i predstavnici socijaldemokrata, a među njima i Dušan Jankov

11 Norka MACHIEDO MLADINIĆ, *Životni put Ive Tartaglie*. Split, 2001., 14., 25., 31 – 35., 40 – 49., 55. Više o predratnoj nacionalističkoj omladini vidi: Ivan J. BOŠKOVIĆ, *Orjuna: ideologija i književnost*. Zagreb, 2006., 37 – 50.

12 „Privremeni općinski odbor“, ND, br. 144., 31. X. 1918., 4.; Branislav RADICA, *Novi Split: monografija grada Splita od 1918-1930*. Split, 1931., 69 – 70.; Z. JELASKA MARIJAN, *Grad i ljudi*, 71 - 72., 75.

13 Radica na jednom mjestu spominje da je općinska uprava sazvala „Općinsko vijeće na prvu sjednicu za dan 3. studenog“ na kojoj se Općinsko vijeće proširilo kooptacijom, dok na drugom mjestu donosi da se „dana 6. studenog Općinsko vijeće proširilo kooptacijom“. Vidi: B. RADICA, *Novi Split*, 15., 71.

koji je, pak, izabran za jednoga od sedmorice članova općinske uprave te za člana „odbora devetorice“ sa zadatkom provjeravanja načina na koji su se pojedinci obogatili u ratu.¹⁴

Iz ovoga podatka doznajemo da je spor oko ranijega isključenja uspješno riješen, a međusobna optuživanja zaboravljena, odnosno da je Dušan Jankov ponovno član Socijaldemokratske stranke, i to istaknuti član budući da se nalazi kao jedan od tri predstavnika u Općinskome vijeću. Osim djelovanja u Općinskome vijeću, Jankov se tijekom 1918. i 1919. javljao i kao jedan od najagilnijih socijalista u gradu te je tako sudjelovao na gotovo svim socijalističkim, ali i drugim skupštinama od 1918., pogotovo kada su socijalisti pozivali težake da im se pridruže. U govorima bi često žestoko napadao aktualnu vlast, odnosno Zemaljsku vladu za Dalmaciju. Osim toga, vršio je i funkciju urednika novopokrenutih *Radničkih novina*, tjednoga glasila socijaldemokrata, sve do sredine veljače 1919., a u kolovozu 1919. biva izabran u Izvršni odbor Partije.¹⁵

Tartaglia i Jankov na sjednicama Općinskoga vijeća održanih 1918. i 1919. žestoko su se suprotstavljali. Već na sjednici održanoj u drugoj polovici studenoga dolazi do njihovih prvih nesuglasica u vezi s određivanjem maksimalne cijene pojedinih namirnica. Nezadovoljan postupkom općinske uprave u pogledu socijalne skrbi i prehrane, Jankov je u nastavku sjednice odlučio predati ostavku na mjesto člana općinske uprave (doglavnika), no Tartaglia ga je nakon što je odbacio ranije prigovore zamolio u svoje ime i u ime drugih članova uprave da „u općem interesu“ povuče ostavku, što je ovaj i učinio nakon dogovora s Prkušićem i Domazetom. Na sjednici održanoj sredinom prosinca došlo je do polemike između Jankova i jednoga vijećnika zbog čega je vijeće na Tartagliin prijedlog obojici odlu-

14 Sveučilišna knjižnica u Splitu (dalje: SVKST), Zapisnici sa sjednice općinskog vijeća u Splitu, M – 611/II a; B. RADICA, Novi Split, 70.-71.; N. MACHIEDO MLADINIĆ, Životni put Ive Tartaglie, 56.-58. Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 71.-72., 75.; „Općinski odbor“, ND, br. 151., 7. XI. 1918., 6.

15 Neke od skupština na kojima je sudjelovao Jankov: „Javne skupštine“, ND, br. 149., 5. XI. 1918., 3.; Velika javna skupština splitskog radništva, Radničke Novine (dalje: RN) (Split), br. 4., 28. XII. 1918., 2.-3.; „Javna skupština težaka u Splitu“, RN, br. 6., 11. I. 1919., 3.; „Kmetško pitanje“, RN, br. 10., 8. II. 1919., 4.-5.; „Javna skupština Općeg Radničkog Saveza za Dalmaciju u Splitu“, RN, br. 17., 29. III. 1919., 1.-3.; „Pokrajinski kongres proletarijata“, RN, br. 20., 1. V. 1919., 3.-4.; „Iz Partije“, Oslobođenje, br. 14., 8. VIII. 1919., 1.; „Radnička klasa i Bolesnička blagajna“, Oslobođenje, br. 17., 29. VIII. 1919., 2.;

čilo uskratiti riječ. *Radničke novine* u izvještaju navele su da je samo Jankovu uskraćeno pravo replike, uz sarkastičan komentar kako je to primjer „sjajne slobode govora u splitskoj vijećnici“. Inače, tijekom 1919. *Radničke novine* i njihov nasljednik *Oslobođenje* nastavljale su s napadima na Tartagliu te su ga ironično prozvali „demokratom“ i „pašom“ koji sve što mu ne odgovara naziva „sumnjičenjem, bunjenjem i cijepanjem“, a k tome su ga i optužili da je namjerno uskratio davanje pomoći siromašnima te tako „izazovno prkosio radnom narodu“.¹⁶

Jankov je ipak na sjednici održanoj koncem siječnja 1919., „prisiljen po zaključku svoje stranke“, predao ostavku na mjesto općinskoga doglavnika tumačeći svoj potez nemogućnošću potpunoga posvećivanja funkciji radi stranačkih poslova. U nastavku sjednice glasovao je protiv proračuna splitske općine za 1920. donoseći prijedlog o uvođenju poreza na luksuz, što je Tartaglia odbio riječima da je Jankov umjesto prigovora trebao iznijeti konkretne prijedloge za osiguranje novih izvora prihoda. Iako je dao ostavku na mjesto doglavnika, Jankov je na sjednici održanoj koncem veljače izabran u blagajnički odbor.¹⁷

Uhićenje socijalističkih vođa¹⁸ bila je glavna tema na sjednici Općinskoga vijeća održanoj početkom lipnja. Naime, Jankov je od Općinskoga vijeća zahtijevao dvoje: da naredi općinskoj upravi da kod mjerodavne vlasti, to jest vlade poduzme korake kako bi se uhićeni pustili na slobodu te da se u slučaju odluke o progonu općinska uprava tome usprotivi. Prema zapisnicima Općinskoga vijeća, nakon dopune vijećnika Majstrovića,

16 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II a; „Sjednica Općinskoga vijeća“, RN, br. 3., 21. XII. 1918., 4.; „Skupština težaka u Splitu“, RN, br. 7., 18. I. 1919., 3.-4.; „Kruha, kruha, gospodaru...“, RN, br. 10., 8. II. 1919., 7.;

17 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II b

18 Unatoč zabrani organiziranja proslave za 1. svibnja 1919. od Zemaljske vlade za Dalmacije, do nje ipak dolazi, prema socijalistima, spontano i bez odobrenja socijalističkih vođa. Posljedica je bila uhićenje i deportiranje petorice socijalista: Gabrića, Domazeta, Jošta, Maksimovića i Vardijana. Socijalističko *Oslobođenje* isticalo je da su deportirani poduzeli sve što su mogli kako bi spriječili proslavu, a pučkaški *Jadran* i *Novo Doba* pravdali su vladin potez, posebice potonji koji su deportiranima spočitavali dolazak u Split s ciljem protudržavnog rada. Vidi: „Prvi svibnja u Splitu“, *Jadran* (Split), br. 67., 2. V. 1919., 3.; „1 svibnja“, ND, br. 95., 2. V. 1919., 3.; „Sloboda“, *Oslobođenje*, br. 1., 8. V. 1919., 1.; „Deportacija naših drugova“, *Oslobođenje*, br. 1., 8. V. 1919., 3.; „Manifestacija Prvog Maja“, *Oslobođenje*, br. 1., 8. V. 1919., 3.; Bosiljka JANJATOVIĆ, *Politički teror u Hrvatskoj: 1918. – 1935.* Zagreb, 2002., 181.

jednoga od vodećih mjesnih pripadnika Demokratske stranke, i samoga Tartaglie, konačan prijedlog koji je jednoglasno primljen glasilo je da vijeće „preporuči“ općinskoj upravi da se „obavijesti kod nadležnih vlasti“ o razlozima koji su izazvali konfinaciju navedenih, izuzev Jošta čije je ime prekríženo u zapisnicima i čijem se povratku Tartaglia žestoko protivio, te da se u slučaju da se ustanovi kako razlozi nisu važeći poduzmu potrebni koraci da se konfinacija ukine.¹⁹

Oslobođenje je splitsku općinu prozvalo falsifikatorom jer je držalo kako nije bila riječ o tri prijedloga, Jankovljevu, Majstrovićevu i Tartagliinu, već o jednome koji je donio Jankov i kojega je kasnije nadopunio Majstrović. Poslani Tartagliin ispravak *Oslobođenje* je držalo lažnim te je i dalje tvrdilo da je Jankov prihvatio izostavljanje Jošta i ukidanje druge točke o izgonu nakon što je Tartaglia dao časnu riječ da do njega neće doći, što nije spomenuto u zapisnicima Općinskoga vijeća. Na samome kraju *Oslobođenje* zaključuje da je Tartaglia sve ovo napravio kako bi se opravdao pred Zemaljskom vladom od koje je primio „opomene i prijekore“ nakon što je „obeskrijepio njezinu naredbu“.²⁰

Srpanj 1919. u Općinskome vijeću obilježilo je pitanje gradske plinare u kojoj je došlo do štrajka radnika. Kao jedan od trojice članova blagajničkoga odbora, Jankov je u posebnome izvještaju za teško stanje u plinari optužio njezina ravnatelja, ali i općinsku upravu, te je završio s kritikom proračuna opisujući ga „nesvjesno sastavljenim“. Kritiziranje je izazvalo Tartagliu na odgovor te je uskoro došlo i do manje polemike između njih dvojice u kojoj je Tartaglia poručio Jankovu da ne „baca fraze“, što je potonji odbacio. Glavni krivac za stanje u plinari, prema *Oslobođenju*, bio je Tartaglia koji je također optužen da sve sam odlučuje bez prethodna sporazuma s ostalim članovima općinske uprave. U nastavku sjednice ponovno dolazi do međusobne polemike oko količine ugljena u plinari, u kojoj Tartaglia optužuje Jankova da je namjerno donosio krive podatke s ciljem „zavođenja građanstva i radništva“. Općinsko je vijeće naposljetku izglasalo povjerenje dotadašnjem ravnatelju, a zanimljivo je da je prilikom glasovanja Jankov bio suzdržan, iako je ranije žestoko napadao ravnatelja.

19 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu“, M – 611/ II b

20 „Povodom deportacije naših drugova“, *Oslobođenje*, br. 5., 6. VI. 1919., 1.; „Splitska općina – falsifikator“, *Oslobođenje*, br. 6., 13. VI. 1919., 1.; „Splitska općina – falsifikator“, *Oslobođenje*, br. 8., 27. VI. 1919., 2.-3.

Sukobi su nastavljeni i prilikom rasprave oko ubiranja poreza na „kola i suhozemna vozila“ kada je Tartaglia optužio Jankova za držanje agitacijskih govora s ciljem napada na općinsku upravu i Općinsko vijeće, za čašćenje jednoga pješadijskog puka koji je sudjelovao u proširenju ulice u gradu te za skupljanju prihoda naplatom boravka stranaca u gradu. Članstvo u odboru za ispitivanje određivanja cijena pojedinih namirnica Domazet u Jankovljevo ime odbija zato što svi odbori do sada „nisu izvršavali namijenjene im zadaće“.²¹

Pitanje elektrifikacije Splita preko društva *Elektra* izaziva novu raspravu u kojoj Tartaglia optužuje Jankova da, boreći se protiv njezina uvođenja, donosi netočne podatke iz ugovora. Početkom listopada Jankov odbija funkciju zamjenika u nadzornome vijeću u vezi sa suradnjom sa spomenutim društvom *Elektra*, a prilikom rasprave oko aprovizacije hrane na sjednici održanoj krajem studenoga izjavljuje kako vjeruje da „hrane nema jer nas je vlada prevarila“ zbog čega je Tartaglia „najodlučnije protestirao“. Unatoč navedenim čestim međusobnim sukobima, zanimljivo je da je Tartaglia za članove povjerenstva Društva javne dobrotvornosti u Splitu, uz dvojicu vijećnika, imenovao sebe i Jankova. Prilikom rasprave u vezi s proračunom na sjednici održanoj početkom prosinca Jankov je izjavio kako treba smanjiti porez na mjestima poput ribarnice i klaonice, a povećati porez na luksuz. U odgovoru je Tartaglia istaknuo da „kao osoba potpuno usvaja Jankovljeve navode“, no da smanjenje poreza ne bi omogućilo rad općinske uprave. Svi vijećnici, izuzev Jankova koji je glasovao za svoj prijedlog, glasovali su za Tartagliin prijedlog proračuna.²²

U nastavku sjednice zbio se neočekivan događaj koji je bacio potpuno novo svjetlo na međusobni odnos Tartaglie i Jankova. Naime, potonji je prilikom čitanja proračuna glede „raznih troškova za reprezentaciju“ istaknuo gradonačelnikovu „veliku požrtvovnost, ljubav i samoprijegor za napredak općine“ te je predložio da se unutar proračuna nadoda stavka od 36 000 kruna kao nagrada Tartaglii za dosadašnji trud. Drugi vijećnici poduprli su taj prijedlog i pohvalili činjenicu što je isti potekao upravo od Jankova, no Tartaglia ga je odbio uz napomenu da je slični raniji prijedlog drugoga vijećnika također odbio. Pritom je naglasio da „iznimne pri-

21 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II b; „Splitska općina – smutljivac“, Oslobođenje, br. 10., 11. VII. 1919., 2.-3.

22 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II b

like traže veliki rad“ te zaključio da „nagrade za svoj dobrovoljni rad neće primiti“. Ipak, nakon inzistiranja drugih vijećnika Tartaglia je izjavio da „neće zapriječiti vijeće da odluči po svojoj volji“ te je napustio prostorije vijećnice nakon čega su ostali vijećnici pod vodstvom općinskoga doglavnika Baraća izglasali prijedlog. Nakon povratka u vijećnicu Tartaglia je zahvalio na priznanju, no ponovno je izjavio da „neće dirati svotu“. Iako je ranije uporno odbijao sva imenovanja, ovoga je puta Jankov pristao biti članom blagajničkoga odbora.²³

Jadran i *Novo Doba* pozdravili su prijedlog nagrade dok je izvršni odbor SRPJ (k)²⁴ u priopćenju izjavio da se s Jankovljevim prijedlogom nagrade Tartaglii „ne solidizira“. *Život*, glasilo demokrata, u drugoj polovici prosinca prvo donosi vijest da je posljedica bila Jankovljevi istup iz „svih odbora Socijalističke stranke u Splitu“, a kasnije službeno potvrđuje da je Jankov „istupio iz centralnoga odbora Socijalističke stranke u Splitu i stavio stranci na raspoloženje svoj mandat općinskoga vijećnika“.²⁵

Postavlja se pitanje zbog čega je Jankov, nakon svih ranijih međusobnih sukoba, predložio nagradu Tartaglii. Moguće objašnjenje jest da je Jankov želio iskoristiti Tartagliino uzimanje nagrade kako bi to u budućnosti mogao upotrijebiti protiv njega, no dvojbeno je je li Jankov uistinu bio toliko dalekovidan ili je, s druge strane, zbilja vjerovao da Tartaglia zaslužuje nagradu.

Na sjednici Općinskoga vijeća održanoj početkom veljače 1920. Tartaglia je prije dnevnoga reda obavijestio Vijeće da je Jankov preko općinske uprave poručio kako daje ostavku na mjesto vijećnika i člana blagajničkoga odbora, što je vijeće odobrilo. Unatoč obavijesti demokratskoga *Života* o Jankovljevu istupanju iz centralnoga odbora stranke, njega i dalje nalazimo među govornicima na socijalističkim skupštinama u prvoj polovici

23 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II b

24 Na Kongresu ujedinjenja proletarijata cijele Jugoslavije održanoga koncem travnja 1919. u Beogradu proglašena je Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunisti). Ivo BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: porijeklo, povijest, politika*. Zagreb, 1995., 269.

25 „Jučerašnja sjednica Općinskoga vijeća“, ND, br. 190., 6. XII. 1919., 2.; „Sjednica Općinskoga vijeća“, *Život* (Split), br. 3., 6. XII. 1919., 3.; „Svijetli primjer patriotizma“, *Jadran*, br. 163., 10. XII. 1919., 3.; „Iz partije“, *Oslobođenje*, br. 18., 20. XII. 1919., 3.; „Istupio iz odbora Socijalističke stranke“, *Život*, br. 15., 22. XII. 1919.; „Dušan Jankov“, *Život*, br. 16., 23. XII. 1919.;

1920. te kao delegata u Javnoj dobrotvornosti zajedno s Jakovom Gabrićem. *Oslobođenje* početkom travnja donosi da je Jankov tiskao jedan letak koji je, iako cenzuriran, bio „razgrabljen“.²⁶

Od 1920. do općinskih izbora 1926.

Zemaljska vlada za Dalmaciju koncem je travnja 1920. poduzela oštrije mjere protiv komunizma u Dalmaciji i Splitu te je zatvorila prostorije radničkoga doma, zabranila djelatnost svih komunističkih organizacija te uhitila i internirala na otok Žirje neke mjesne komuniste, među njima i Gabrića, Domazeta i Jankova, optuživši ih da „bune vojsku, rade protiv državnog poretka i održavaju veze s neprijateljem“.²⁷

Uhićeni su pušteni u studenome iste godine, a na skupštini održanoj koncem mjeseca Jankov je pozvao okupljene da glasuju za KPJ, iako, ono što je zanimljivo jest da je u *Oslobođenju* navedeno da je govorio „poslije naših referata“ te da je oslovljen s „gospodin“, a ne s „drug“. Razlog tomu, kako navodi Ivo Marić u svojim memoarima, Jankovljevo je napuštanje KPJ. Nakon odlaska iz politike Jankov se više posvetio obrtu: radu svoje kavane i proizvodnji soda – vode, no nije se potpuno povukao iz javno-

26 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/ II c; „Sa zborna splitskih težaka“, *Oslobođenje*, br. 24., 31. I. 1920.; „Skupština Socijalističkoga zemljoradničkog skupa“, *Oslobođenje*, br. 26., 14. II. 1920.; „Inicijativom Socijalističkoga zemljoradničkog skupa“, *Oslobođenje*, br. 28., 21. II. 1920., 4.; „Mali lupeži i veliki poštešnjakovići“, *Oslobođenje*, br. 35., 3. IV. 1920., 2.;

27 *Novo Doba* donosi da su mjere poduzete zbog dokaza o suradnji dalmatinskih komunista s neprijateljima. Tonći Šitin vjeruje kako je vlast čekala povod za obračun koji je dobila kada je izdan proglas koji je radnike pozivao na prestanak rada, a Bošković da je Vlada izvršila nalog američkih vojnika s ciljem očuvanja mira u gradu. Vidi: Prvi Maj u Splitu“, *Oslobođenje*, br. 39., 8. V. 1920., 1.-2.; „1 maja“, ND, br. 101., 3. V. 1920., 3.; „Naši drugovi“, *Oslobođenje*, br. 39., 8. V. 1920., 2.; B. JANJATOVIĆ, Politički progon u Hrvatskoj, 185.; „Uhapšeni komunistički vođe“, ND, br. 96., 26. IV. 1920., 3.; „Crvena rasipnost“, ND, br. 106., 10. V. 1920., 3.; I. J. BOŠKOVIĆ, Orjuna, 85.; Tonći ŠITIN, „Prilog proučavanja sindikalnog pokreta u Dalmaciji do 1929.“ Časopis za suvremenu povijest, 16/1984., br. 3., 23.; T. ŠITIN, „Prvi stranački nastupi i politički projekti u Dalmaciji nakon Prvog svjetskog rata“ Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 37 1998., br. 24., 184.; B. JANJATOVIĆ, Politički teror u Hrvatskoj, 185 - 186.; Drago GIZDIĆ, „O razvoju dalmatinske cementne industrije i o klasnoj borbi u njoj do početka narodnooslobodilačke borbe“ Zbornik instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1970., 162.

sti. U razdoblju do prvih poslijeratnih općinskih izbora nalazimo ga na sastanku dalmatinskih gostioničara u srpnju 1921. kada u govoru ističe potrebu organiziranja gostioničarskoga staleža te na sastanku mjesnih privrednika održanom početkom ožujka 1923. kada optužuje aktualnu upravu da nije ništa poduzela u „najvažnijim privrednim pitanjima Splita“ poput željeznice i pomorske uprave te usput predlaže da se izbori za Trgovačko – obrtničku komoru odgode. Prema *Splitskom almanahu i adresaru* tijekom 1925. vršio je funkciju revizora Sirotinjskoga vijeća i člana Javne dobrotvornosti čiji je predsjednik bio Tartaglia, dok ga u *Splitskom almanahu za god. 1925.-1926.* nalazimo na funkciji predsjednika Organizacije hrvatskih obrtnika.²⁸

Tartaglia je, s druge strane, nastavio s vršenjem gradonačelničke funkcije uz svestranu potporu *Novoga Doba* na čelu s urednikom Vinkom Kisićem, bliskim Tartagliinim prijateljem. *Novo Doba* je tako početkom 1922. isticalo da je „prava sreća i blagodat za Split“ što se u teškim trenucima na čelu grada nalazi „jedan vrlo izuzetan i neumoran čovjek“ čija je jedina ambicija razvitak grada. Iako formalno nije pripadao političkim strankama, Tartaglia je podržavao politiku „srednjeg puta“ zajedno s Josipom Smodlakom, a gotovo u svakoj prigodi u kojoj je sudjelovao upozoravao bi na važnost razvitka Splita u novoj državotvornoj zajednici, ističući pri tome njegovu „visoku jugoslavensku svijest“ i, kako je jednom prilikom izjavio, „osobiti udjel“ u stvaranju države.²⁹

U srpnju 1922. Tartaglia se usprotivio odluci Općinskoga vijeća da se jedna ulica u gradu nazove njegovim imenom, a tvrdnje Prvislava Gri-

28 Državni arhiv u Splitu, Split (dalje: DAS), Zbirka memoarskoga gradiva, Sig MG – III / 40 – M/8; „Naša velika javna skupština u Splitu“, Oslobođenje, br. 48., 24. XI. 1920., 1.-2.; „I. kongres dalmatinskih gostioničara“, ND, br. 148., 2. VII. 1921., 5.; „Oko izbora Trgovačke i Obrtničke komore“, ND, br. 47., 26. II. 1923., 3.; Splitski almanah i adresar za godinu 1925. Split, 1925., 85.; Splitski almanah za god. 1925.-1926 (sa ilustracijama i kartom Splitske općine). Split, 1927., 103., 116., 128.; Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 233., 366.

29 „Izborni sastanak Vanstranačke Grupe“, ND, br. 264., 22. XI. 1920., 2.; SVKST, Arhivska ostavština Ive Tartaglie (dalje: AOIT), Sv. 5/25; „Jug. Nov. Udruženja“, ND, br. 195., 29. VIII. 1921., 1.-2.; „Prigodom zbora za željeznice“, Jadran, br. 76., 12. X. 1921., 2.-3.; Za napredak i razvitak Splita: Razgovor s g. načelnikom dr. Tartaglia“, ND, br. 13., 17. I. 1922., 1.-2.; „Produženje akcije zagrebačkoga Kongresa“, ND, br. 212., 18. IX. 1922., 1.-2.;

sogona³⁰, istaknutoga člana Demokratske stranke, da je ošteti općinske financije koncem 1922. odbacio je poručivši kako je funkciju vršio najbolje kako je mogao bez ikakvih interesa. Tom prilikom dodao je i da su za neuspjeh krivi oni koji nisu prepoznali važnost Splita za državu, a za eventualne svoje pogreške rekao je da su počinjene „ne iz zle namjere ili nehaja“.³¹

Uz gradonačelničku funkciju Tartaglia je i dalje nastavio s vođenjem svoje odvjetničke kancelarije o čemu nam svjedoči obilna i nesređena građa sačuvana u Državnome arhivu u Splitu. U sudskim sporovima Tartaglia se često na suprotnim stranama susretao s drugim odvjetnicima koji su spadali među vodeće ličnosti pojedinih lokalnih stranaka poput spomenutoga Ive Majstrovića, predstavnika demokrata, Gaje Bulata, predsjednika mjesne organizacije Samostalnih demokrata ili Josipa Brkića, istaknutoga člana mjesnih federalista.³²

Nadalje, Tartaglia je također obavljao dužnost predsjednika raznih dobrotvornih udruga poput Javne dobrotvornosti, Pučke kuhinje i Caritasa. Napade zagrebačkoga lista *Hrvat* na Tartagliu kao osobu koja je „nogirala hrvatsku narodnu individualnost“ *Novo Doba* oštro je odbacilo kao neosnovane ističući da se u općini uvijek isticala hrvatska individualnost, a uz to je i iskoristilo priliku da nabroji sve radove splitske općine i naglasi Tartagliino značenje riječima da se Tartaglia „čitavom dušom bez odštete i nagrade posvetio svome radu“.³³

Najavu skorih održavanja općinskih izbora Tartaglia je u više navrata pozdravio istaknuvši pri tome nužnost da općinom upravljaju ljudi kojima će Split povjeriti dužnost zbog „velikih zadaća koji očekuju upravu grada“. Listu Građanskoga bloka na čelu s Tartagliom *Novo Doba* otvoreno je podupiralo naglašavajući važnost nestranačkoga upravljanja splitskom općinom, a ponovno je istaknulo kako je Split „imao sreću što je u najkritičnijem trenutku poslije sloma našao Tartagliu koji je imao duševne snage othrvati se ulasku stranačke borbe u općine“.³⁴

30 Više o Grisogonu vidi u: Mladen ŠVAB, „Prvislav Grisogono“, Hrvatski biografski leksikon, sv. 5., Zagreb, 2002., 218.-219.

31 „Sjednica Općinskog Vijeća“, ND, br. 151., 7. VII. 1922., 2.; „Izvanredna sjednica Općinskoga vijeća“, ND, br. 252., 4. XI. 1922., 4.

32 DAS, Odvjetnička pisarnica Tartaglia Ivo (1919.-1942.), svežanj br. 9.

33 Splitski almanah i adresar za godinu 1925., 85.; „Nedoličan napadaj na načelnika dr. Tartagliu“, ND, br. 299., 6. XII. 1925., 3.

34 „Sjednica Općinskoga vijeća“, ND, br. 49., 28. II. 1926., 3.; „Načelnik dr. Tarta-

Predizborni proglas Građanskoga bloka navodi da je Tartaglia svojim djelovanjem dao „najveće dokaze spremne i upravnih sposobnosti“ te naglašava njegovu potpunu stranačku neovisnost i uspomenu na „junačke borbe za pobjedu hrvatskog barjaka“. Na zboru Tartaglia pozdravljen pljeskom koji je *Novo Doba* držalo „priznanjem i ljubavlju sugrađana“ odražava govor koji predstavlja osnovnu srž njegova djelovanja. Naime, u njemu priznaje da je prije petnaest godina bio pobornik „upletanja politike“ u općinu, no naglašava da ga je „štetno iskustvo“ uvjerilo u suprotno budući da politika u općini šteti komunalnome radu, zato novo vijeće mora biti sastavljeno „po čestitosti, spremnosti i volji za rad“. Optužbe o „zatajivanju i ugrožavanju hrvatstva“ oštro odbacuje te izjavljuje da je hrvatski karakter Splita uvijek bio istican u „duhu i sklopu velike jugoslavenske nacionalne državne ideje“. Ostali govornici na zboru također ističu Tartagliino hrvatstvo i veliki rad, a *Novo Doba* donosi popis više od sto radova koje je izvela prošla općinska uprava te poziva birače da glasuju za Građanski blok, ponovivši Tartagliine riječi o štetnosti stranačke borbe u Općinsko-me vijeću.³⁵

Dušan Jankov ponovno se politički aktivirao na ovim izborima. Mjesni obrtnici i trgovci na sastanku održanom u travnju 1926. raspravljali su o mogućemu samostalnom izlasku na općinske izbore, a upravo je Jankov zagovarao tu opciju držeći da dotadašnji rad općinske uprave nije bio u njihovu interesu. Jankovljevi je prijedlog samostalnoga izlaska naposljetku odbijen te je odlučeno da svatko glasuje prema vlastitome uvjerenju ili stranačkome opredjeljenju. Izgleda da se Jankovljevo stranačko opredjeljenje podudaralo s HSS – om budući da ga na javnoj skupštini stranke, održanoj nekoliko dana uoči izbora, nalazimo među govornicima. *Jadranska Pošta* samo je kratko spomenula da je održao govor, dok ga je *Novo Doba* okarakteriziralo kao „smušenog individuuma“ koji se „drznuo klevetati i

glia o općinskim izborima“, ND, br. 64., 18. III. 1926., 4.; „Općinski izbori i komunalna politika“, ND, br. 83., 10. IV. 1926., 3.; „Splitski općinski izborni blok seljana i građana“, ND, br. 100., 30. IV. 1926., 4.

35 „Splitski općinski izborni blok seljana i građana“, ND, br. 100., 30. IV. 1926., 4.; „Gragjani i seljaci splitske općine“, ND, br. 106., 8. V. 1926., 3.; „Prvi izborni proglas u Splitu“, JP, br. 239., 8. V. 1926., 2.; „Veliki zbor Bloka seljaka i građana“, ND, br. 108., 11. V. 1926., 2.-4.; „Radnje izvedene od Općine splitske“, ND, br. 110., 13. V. 1926., 3.; „Pred sutrašnji izbor“, ND, br. 112., 16. V. 1926., 4.; „Javni zbor seljačko – građanskog bloka“, JP, br. 240., 10. V. 1926., 2.; „Veliki zbor Bloka seljaka i građana“, ND, br. 108., 11. V. 1926., 2.-4.;

Novo Doba“ i naglasilo kako očekuju da bude „toliko smion“ da svoje izjave tiska ili ponovi pred svjedocima.³⁶

Slobodna riječ za općinske izbore

No, osim govorom na skupštini, Jankov se odlučio aktivirati na još jedan način te je tako tiskao izborni letak pod nazivom *Slobodna riječ za općinske izbore* u kojemu je žestoko napao aktualnu općinsku upravu, odnosno „splitsku gospodu“ na čelu s gradonačelnikom Tartagliom. Letak je u javnost pušten 14. svibnja 1926.³⁷

Na samome početku letka Jankov priznaje da je *Slobodna riječ*, umjesto planiranoga datuma izlaska „o svetome Duji“, namjerno u javnost puštena kasnije kako građani Splita ne bi „zaboravili ono što se ne smije zaboraviti“, odnosno oprostili prema „splitskom mentalitetu“, a uz to bi i „splitska gospoda“ preko svojih „ulizica i pripuza“ imala vremena sve „iskriviti i opravdati“ te na taj način „zavesti birače u bludnju“.

Nadalje, Jankov tvrdi kako mu je tiskara „Hrvatska štamparija“ u kojoj općina ima više od 50 % udjela letak cenzurirala „zlodjelom kakvo se u tiskarskom obrtu nije čulo“, no da ga je „sveta misao da doprinese koristi svom rodnom gradu oboružala krajnjom strpljivošću“ tako da je letak uspješno tiskan. Za pokušaj cenzure optužio je i samoga upravitelja tiskare budući da je na izborima riječ o „borbi o biti i ne biti splitske gospode“, odnosno „njihovog opstanka kao gospodara Splita“.

U svojevrsnome manjem uvodu letka ističe kako želi iznijeti „nekoliko misli o našim općinskim prilikama“ pri čemu ga vodi „samo želja za dobrobit svog rodnog grada“. Općinu gleda kao obitelj ili zadrugu koja svoja sredstva mora prilagoditi potrebama sviju staleža, a posebice „onoj ekonomskoj grani“ putem koje se može „najbolje i najkorisnije razviti“.

Jankov naglašava da ne očekuje „drugog Dioklecijana“ koji će Split učiniti „emporijem novog jugoslavenskog carstva“ ili „novim svjetskim

36 „Javni zbor obrtnika i trgovaca“, JP, br. 217., 12. IV. 1926., 2.; „Obrtnici zaključili ne ići samostalno na izbore“, ND, br. 85., 13. IV. 1926., 4.; „Zborovi HSS u Splitu i Solinu“, JP, br. 243., 14. V. 1926., 2.; „Kronika općinskih izbora: zbor HSS“, ND, br. 111., 15. V. 1926., 4.

37 Djelomično sačuvan letak nalazimo u Tartagliinoj ostavštini, a cijeli na periodici Sveučilišne knjižnice u Splitu. Vidi: SVKST, AOIT, sv. 20/l.; SVKST, „Miscellanea XIV.“;

gradom na jadranskoj obali“ budući da je svjestan poteškoća u „brzom i uspješnom razvitku našeg dragog Splita“, no kako unatoč njima svejedno vjeruje da grad ima svijetlu budućnost pred sobom, a kao zalag tome vidi njegov strateški položaj i građane koji podnose žrtve, financijske i osobne, kako bi se on razvio.

Tada Jankov prelazi na samu bit, istraživanje „uzroka i razloga“ koji su, prema njemu, krivi što se Split u posljednjih osam godina nije razvio kako se očekivalo što je, uostalom, i „glavna svrha letka“.

Naime, uzroke zastoja ne vidi samo u „ostalim političkim faktorima iz Beograda“ već i u vidu „velike splitske gospode“ koja je, gledajući svoje osobne interese, „priječila i osujećivala nagli razvitak Splita“ bojeći se da ih napredak grada „ne izgura“ na mjesto „srednjih ili običnih građana Splita“. Osim toga, nastavlja Jankov, „splitska gospoda“ sprječavala su ulazak stranoga kapitala u Split, a istodobno dopuštala ulazak „malih došljaka“ koji su „kramareći po Splitu“ samo povećavali jaz između SPLICANA i „furešta“. Stoga, zaključuje, nema napretka sve dok se Split „ne oslobodi svojih domaćih trutova“, dok „javno mnijenje i javna štampa ne budu u rukama rođenih sinova Splita“ te sve dok na upravi grada ne bude „splitski puk“.

Svoje tvrdnje objašnjava na nekoliko primjera: propuštene prilike za izgradnju hotela, „zapadne obale“, hangara, splitske luke čija sredstva nisu iskorištena zbog „nemara“ te nove bolnice koja se „neće sagraditi samo da se pogoduje interesima jednoga čovjeka“³⁸. Nabrajajući „žalosno stanje“ aktualne bolnice pita se da „zar to nije sramota za razvikani napredak našega Splita“. Također, pripadnike „splitske gospode“ optužuje da nisu dali sredstva kako bi se izgradila željeznica preko Sarajeva i dolinom rijekom Une, a zahvalnost za izgradnju ličke pruge vidi u sredstvima jedne mjesne tvrtke i novčanog zavoda.³⁹

U daljnjemu sadržaju posebno se osvrće na događaje iz „iluzornog djelovanja splitske rodoljubne gospode“, u prvom redu to se odnosi na „milijune dinara“ koji se troše na „gradske potrebe drugog reda“ poput mete-

38 Ovdje je Jankov mislio na Jakšu Račića koji je početkom 1920. imenovan ravnateljem splitske bolnice. Više o potonjem vidi u: Joško KOVAČIĆ, „Splitski liječnik i političar Jakša Račić“ *Kulturna baština* 20 1997., br. 28. – 29., 257.–268.; „Imenovanja“, ND, br. 4., 7. I. 1920., 5.

39 Lička pruga otvorena je koncem srpnja 1925. Vidi: Z. JELASKA MARIJAN, *Grad i ljudi*, 160 – 161.

orološke stanice, zoološkoga vrta kojemu se iskazuje više brige nego što se pokazuje za „siromašne općinare, koji se zovu ljudi“. Prema Jankovu, „siromašni narodi i ljudi moraju prije živjeti pa onda filozofirati“, odnosno prvo treba osigurati „trgovačku budućnost Splita“, a onda trošiti na „potrebe duha i kulture“ jer sada postoje „ljuće potrebe, preko kojih se ne može proći“.

„Splitskoj gospodi“ spočitava i nebrigu za djecu zbog nepostojanja „javnog popravilišta“ ili „zakloništa za zapuštene“, a još ih optužuje i da Marjan žele pretvoriti u „srednjovjekovni feudalni kapris“ te da je na njegovo ograđivanje potrošeno milijun dinara samo da se „par gospode može pozabaviti nekoliko puta godišnje lovom“ umjesto da se novac iskoristio za nešto korisnije.⁴⁰

Posebno ističe teško stanje i nedjelotvornu administraciju u humanitarnim ustanovama u gradu: Caritasu⁴¹, dječjem odgojilištu „Manger“, Javnoj dobrotvornosti⁴² i Pučkoj kuhinji⁴³, no, također, kritizira i „jednu stariju gospođicu koja godinama kupi milodare i kupuje robu“ bez donošenja bilanci svoga rada⁴⁴. Dječjem odgojilištu, čiji je sam Jankov član, zamjera što se „odbor pet godina nije sastajao“, Javnoj Dobrotvornosti što se neredovito i netočno vode financije o čemu je, kako kaže, ranije obavještavao, dok za Pučku kuhinju izjavljuje da je „takav nadzor, da se je moglo sakriti 50 000 dinara, da se ne unese u knjige i ako su te knjige bile svakome na uvid“. Uz to navodi da je općina smijenila osoblje u kuhinji, od kojih su neki radili od samih početaka i koji su „vršili dužnosti bolje od onih koji su ostali“, zaključujući da na taj način „upravljaju gradskom zajednicom uplivni i mogući građani, takozvana splitska gospoda“.

40 Koncem ožujka 1926. krenulo je postavljanje žičane ograde na Marjanu. Vidi: „Nova velika radnja na Marjanu“, ND, br. 74., 30. III. 1926., 4.; Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 328 – 330.

41 Općinski Caritas osnovan je 1892., a počeo je djelovati 1896. Vidi: Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 436 - 437.

42 Javnu dobrotvornost osnovali su Francuzi 1809., a na njezinome čelu uvijek se nalazio splitski nadbiskup, a kasnije biskup. Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 437 – 438.

43 Pučka kuhinja otvorena je 1898., a njome je upravljao Kuratorij na čelu s načelnikom. Vidi: Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 440 – 441.

44 Odnosi se na Delfinu Bratanić za koju je, primjerice, općinska uprava u Splitu 1922. naglasila da ide „najveća zasluga“ za sakupljeni iznos uručen zakloništu. Vidi: „Za Dječje zaklonište Mangjer“, ND, br. 16., 20. I. 1922., 3.

Veliki dio letka posvećuje „poslovanju gradskih otaca“, odnosno „radu općinskoga upraviteljstva“ na čelu s načelnikom, koje je, tvrdi, u razdoblju od 1920. do 1925. kroz općinske proračune zapravo dobilo mnogo više nego što je bilo predviđeno, ukupno oko 100 milijuna dinara s kojima se, vjeruje, „moglo nešto da učini, mnogo više, nego što je učinjeno“.

Posebno se pri tome osvrće na proračun za 1925. godinu te se pita koliko on točno iznosi te, donoseći brojke i odgovore „gospodina načelnika“ koje odbacuje svojim tvrdnjama, na kraju zaključuje da proračun za 1925. nije manji od proračuna za 1924. za milijun dinara, već da je veći za milijun i 400 000 dinara, čime prihodi nisu izjednačeni s rashodima, pa „konačni sud prepušta čitateljima“.

U nastavku također spočitava Tartaglii da je, kako bi „opravdao ogromni ovogodišnji proračun“, proračunu iz 1925. dodao troškove gradske plinare i vodovoda koje ranije nije spominjao, a budući da mu „ni ovo nije dostatno“, dodao je i „razliku kamata i dividenda *Električnog poduzeća*⁴⁵ te „zaostale općinske prireze na državne poreze“. Time zaključuje da proračun za 1925. iznosi nešto više od 33 milijuna dinara, odnosno da razlika između proračuna za 1925. i onoga za 1926. iznosi oko 240 000 dinara.

No, osim navedenih troškova, Jankov izjavljuje da mu je „nerazumljivo“ zbog čega Tartaglia u „svome nastojanju da proračun iz 1925. približi proračunu iz 1926.“, uz spomenute troškove gradske plinare i vodovoda, nije spomenuo troškove općinskoga pogrebnog poduzeća i općinske radionice u iznosu nešto više od milijun dinara, također izglasane na sjednici Općinskoga vijeća na kojoj se raspravljalo o proračunu za 1925. Tartaglia je to namjerno napravio, vjeruje Jankov, kako bi prikazao da je proračun za 1926. za milijun dinara manji od proračuna iz 1925., a da je pak ovaj također za milijun manji od proračuna iz 1924., čime se stječe dojam da se u Splitu „proračuni svake godine snizuju za puni milijun, što nije malenkost“.

Poslovanje splitske općine s Električnim poduzećem te sklopljeni zajam s općinom Milna, prema Jankovu, donose velike gubitke te se on retorički pita „kakva je to komunalna politika“ u kojoj „građani Splita direktno trpe kamate jednog poduzeća“. Uz to, vjeruje i da se novcem dobive-

45 Društvo *Električna poduzeća* utemeljeno je u studenome 1919. u svrhu elektrifikacije grada, a na inzistiranje češke tvrtke *Elektra*. Više o *Električnom poduzeću* vidi u: Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 149 – 153.

nim od Milnarskog zajma može isplatiti dug općine Gradskoj štedionici, pa ovo poslovanje naziva „posebnom komunalnom politikom“ koja želi da s „prihodima svojih poduzeća olakoti namete svojim sugrađanima“. Na-
posljedku završava, aludirajući na Tartagliino odvjetničko zanimanje, da „nije lijepo advokatskim smicalicama opravdati i izvrtati stvari“ u cilju trenutnoga uspjeha, što se može raditi pri obrani nekoga klijenta, ali ne i općine koja je „jedna moralna i demokratska ustanova“.

Donoseći podatke o iznosima paušalizacije tvornice cementa Split⁴⁶ iz 1925. i 1926., upozorava na njihov veliki nerazmjer, a uz to spominje i ugovor između splitske općine i navedene tvornice, pa se pita zbog čega se, u slučaju koristi, nisu paušalizirane ostale tvornice, odnosno, ako je štetno, zbog čega je paušalizirana tvornica cementa „Split“. Općinsku upravu, pak, optužuje da je potratila 800 000 dinara koji su se mogli upotrijebiti za pitanje vodovoda u selima splitske općine, ali proziva i Prvislava Grisogona da nije obavijestio građanstvo o neuspjelome pribavljanju navedenih sredstava od Ministarstva voda.

Uz vodovod, Jankov žestoko kritizira i općinsku upravu zbog pojave stambene krize te ističe da se nisu izgradile kuće i zgrade koje su se trebali izgraditi. Navodi primjer iz Općinskoga vijeća kada izglašani prijedlog o ograničavanju troškova „drugog reda gradskih potreba“ u korist jedne zgrade za beskućnike ne samo da nije proveden u djelo već se ni „predviđeni iznos za gradnju novih zgrada nije uložio“. Drži da je „sramotno“ koliko se novca odvaja za gradnju stanova, odnosno „najljućih potreba grada i njegovih sinova“, a koliko za „potrebe drugog reda“ poput muzeja ili kazališta, što je i ranije spomenuo.

Opet spominjujući *Električno poduzeće* optužuje općinsku upravu da nije prilikom rasprave o njegovim troškovima u Općinskome vijeću obavijestila isto vijeće da će se plaćati u čehoslovačkim krunama, a također se pita i zbog čega je u *Električno poduzeće* primljena samo tvornica cementa *Split*, a ne i ostale tvornice čijim bi primanjem bila veća potrošnja električne energije, što bi dovelo do i većega utjecaja na investicije i na cijene električne energije.

Općinskoj upravi spočitava i da 1919. nije objavila agrarne odredbe tadašnje pokrajinske vlade o „težačkom davanju prihoda gospodarima“ te je

46 Više o tvornici cementa *Split* vidi u: Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 207 – 208.

zbog toga drži krivom za sve „osude težaka i gubitak parnica na sudu“⁴⁷, a za „drugo zlo“ uzima joj razdiobu solinskoga blata koje je učinjeno „samo radi časovitog advokatskog uspjeha“.

Sve žalbe trgovaca i obrtnika protiv općinske uprave danas su zaboravljene, upozorava Jankov, te kao primjer citira Tartagliin govor u raspravi za općinski proračun 1925. u kojemu je potonji rekao da zbog ekonomskih prilika proračun „nije onakav kakav bi mogao biti“, no da je općinska uprava uslišala molbu splitskih privrednika da se „ne uvode novi nameti niti stari povisuju“.⁴⁸ Zbog toga je, istaknuo je Tartaglia, predračun ispio milijun dinara manji od prošloga. S druge strane, Taragliine navode tijekom 1926. o povišenome općinskom budžetu bez dodavanja novih poreza odbacuje te naglašava da Tartaglia nije rekao koliko je „povisio stare namete“, stoga zaključuje da je to „advokatska igra riječi“ koju će privrednici uskoro osjetiti.

Na posljednjoj strani letka Jankov kreće u ofenzivu protiv liste Građanskoga bloka koju naziva „gospodskom listom“ te ujedno ističe svoj ideal načelnika. „Gospoda“ okupljena na listi Građanskoga bloka, od kojih pojedini žele biti općinski vijećnici iz „proste ambicije“, iako su na sjednicama bivšega vijeća sudjelovali samo nekoliko puta, žele održati postojeće stanje, vjeruje Jankov, te izjavljuje kako se jedini on čudi poslovanju gradske štedionice i plinare dok „šute oni, koji su pozvani govoriti i koji bi znali govoriti“. Uz frazu „svaka ptica svom jat, a gospoda svome bratu“, pravi usporedbu između „Latina i Venecijana“ koji su Split držali svojom baštinom i nazivali „jadnoga hrvatskog seljaka fureštim“ i splitske gospode koja su udružuje protiv „nas drugih, rođenih sinova Splita“. U analizi liste drži da hrvatski obrtnici ne predstavljaju „obrtnike - Hrvate u Splitu“. Težačku slogu i Pokrajinski zemljoradnički savez za njega predstavljaju „imena bez sadržaja, generale bez vojske“, odnosno „težačku gospodu“, dok pristaše Demokratske stranke naziva „ostacima vojske dr. Josipa Smodlake“.

47 Jankov je zajedno s drugim socijalističkim vijećnikom Domazetom na sjednici održanoj početkom listopada 1919. pitao zbog čega općinska uprava nije „obnarodovala“ naredbu Zemaljske vlade na što je Tartaglia odgovorio da je „dotičnu okružnicu dao odmah proglasiti“ te da ju je poslao svim glavarima i župnicima. Vidi: SVKST, Zapisnici sa sjednice općinskog vijeća u Splitu, M – 611/ II b

48 Cjelovit Tartagliin govor vidi u: „Predračun za 1926. i financijsko stanje Općine Splita“, ND, br. 308., 18. XII. 1925., 3.–5.

Jankov tvrdi da je u „godinama načelnikovanja današnjeg načelnika“ hrvatsko bilo zabranjivano, ljudi koji su se izjašnjavali kao Hrvati bili bi „isprebijani posred rodnog grada“, hrvatska zastava nije smjela biti razvijena⁴⁹, a hrvatski javni radnici bili su napadani. Uz sve navedeno, u daljem tekstu dodao je da Tartaglia „plovi neodređenim vodama“ protiv volje većine, čime je napao njegovo nepripadanje političkim strankama.

Splitski gradonačelnik, prema Jankovu, mora ispunjavati tri uvjeta. Prvo, treba biti „stručno lice“, nipošto ne pravnik koji više odgovara poziciji općinskih tajnika ni „administrativno politička osoba“, već isključivo inženjer ili arhitekt zbog djelatnosti „svake radišne uprave“ koja se svodi na izgradnju i razna tehnička pitanja. Drugo, mora biti „vrlo dobro nagrađen za svoj rad“, tako da se može ozbiljno posvetiti svome poslu, „a ne samo u stanovite dane“. Naposljetku, treće, ne smije biti odvjetnik, a „najmanje advokat firme i tvornica koje imaju velikog posla s općinom“.

U zaključnome dijelu letka naglašava da ga vodi „sama i čista ljubav prema svome rođenom gradu“, pa se nada da mu se „ovo neće uzeti u zlo“. Poslije „pustih godina austrijskih komesarijata“ može se učiniti da se u Splitu radi „kao nigdje drugdje na svijetu“, kao što tvrdi „stanovita štampa“⁵⁰, no, prema Jankovu, to je u prvome redu uvjetovano time što Zadar više nije unutar države. Glasine da će Split propasti ne bude li dalje aktualnoga gradonačelnika, odbacuje tvrdeći da je „dokazao“ da se sa 100 milijuna dinara koje je općina zaradila „moglo kud i kamo više učiniti“. Sve radnje koje je aktualna uprava napravila vidi u dobroj volji građana koji su željeli napredak grada poput, primjerice, nepravedne podjele zemljišta.

Uz napomenu da mu je „savjest čista“, Jankov ističe da je o svemu navedenom odlučio govoriti putem tiska „i to sada jer misli da je još na vrijeme“, a ne na zborovima da mu se ne prigovori da se „kritikom rada općinske uprave“ sam želio nametnuti „kao kandidat na egipatske lonce“ te naglašava kako je sve kandidature koje su mu bile ponuđene odbio.⁵¹

49 Ovime Jankov citira događaj iz 1924. kada je prilikom proslave dana ujedinjenja hrvatska zastava bila iskidana od orjunaša. Tom prilikom osumnjičen je Pavao Šegvić, no pušten je zbog nedostatka dokaza: Vidi: „Jučerašnja blamaža i krvavi izazov: Jugosokol kida hrvatsku zastavu“, Hrvatska Riječ (Split), br. 187., 2. XII. 1924., 2.

50 Ovo se u prvom redu vjerojatno odnosi na Tartaglii naklonjeno *Novo Doba*.

51 Budući da Jankova nalazimo među govornicima na skupštini HSS – a možemo pretpostaviti da mu je ta stranka nudila kandidaturu.

Letak završava mišlju kako ni s jednoga stanovišta nije „ni zdravo ni pohvalno ni preporučljivo“ da jedna osoba „čitave decenije“ vrši funkciju načelnika budući da se time stječe pogrešna misao o „neophodnosti te osobe“, a uz to se može uvesti previše „familijarnih odnosa s činovnicima i podređenim osobljem“ čime „nužno ponestaje potrebnoga autoriteta i discipline“. Stoga predlaže uvođenje ostracizma „u gruboj formi izгона iz grada“, odnosno, u slučaju „naše demokracije“, da se „svatko mora povući u upravi čas i pravo vrijeme da dade mjesta, novoj energiji, novim ljudima“. Pozivom građanima da „dobro promisle“ kome će pokloniti svoj glas završava ovaj Jankovljev letak.

Za razliku od Jadranske Pošte koja se uopće nije ni osvrnula na spomenuti letak, Novo Doba prozvalo ga je „jednim izbornim paškvilom“ napisanim od „nekeg individuuma koga nitko ne uzimlje ozbiljno“ i koji će zbog mnoštva kleveta morati izaći pred sud. Novo je doba još jednom istaknulo kako očekuje da Jankov svoje izjave usmjerene protiv njih dokaže na sudu tako da ih ili publicira ili ponovi pred svjedocima, a u slučaju da to ne uradi, sudionici skupštine sami mogu stvoriti sud o „tom samopozvanom preporoditelju splitske općine i o značaju njegovih ispada“. Jankov je putem Jadranske Pošte pitao Novo Doba odnosi li se to na njega budući da je na zboru sudjelovalo više govornika, a uoči izbora izašlo više letaka, kako bi se on i Novo Doba mogli „ravnati“. Odgovor je bio da svatko u Splitu dobro zna na koga se mislilo.⁵²

Splitski općinski izbori 1926.

Na općinskim izborima održanima 16. svibnja 1926. Građanski blok u gradu Splitu osvojio je 1003., a u cijeloj splitskoj općini 1249 glasova, što mu je donijelo 10 općinskih vijećnika. Samo su komunisti pod imenom „Savez radnika i seljaka“ osvojili više glasova.⁵³

52 „Jedan izborni paškvil“, ND, br. 112., 16. V. 1926., 5.; „Priopćeno* Novo Doba“, JP, br. 247., 19. V. 1926., 2.; „Na jedno priopćeno“, JP, br. 115., 20. V. 1926., 5.

53 Rezultati: Savez radnika i seljaka 1213 glasova u Splitu, u cijeloj općini 1367 glasova (10 dobivenih vijećnika); Splitski općinski blok seljaka i građana 1003, u općini 1249 (10 vijećnika), Hrvatska federalistička seljačka stranka 887, u općini 1177 (8 vijećnika); Hrvatska seljačka stranka 452, u općini 971 (7 vijećnika); Samostalno demokratska stranka 444, u općini 554 (5 vijećnika); Hrvatska pučka stranka 204, u općini 250 (1 vijećnik); Savez državnih namještenika i penzionera 101 glas, u općini 104 te Hrvatska

Jankovljevi letak teško da je napravio odlučujuću prevagu na izborima i izazvao pomutnju među eventualnim biračima Građanskoga bloka. Ako bismo uzeli tezu da je Jankov tiskao letak kako bi što više pomogao HSS – u na izborima, s obzirom na to da je bio govornik na njihovoj skupštini, onda možemo reći da nije postigao cilj jer je HSS dobio znatno manji broj glasova na ovim izborima u odnosu na skupštinske izbore održane godinu dana ranije. Jelaska Marijan vjeruje da se rezultat ovih općinskih izbora može „djelomično tumačiti uspješnim radom splitske općine“ budući da se rezultati Građanskoga bloka podudaraju s rezultatima koje su na skupštinskim izborima 1925. ostvarili zajedno radikali, zemljoradnici i dio demokrata, što bi značilo da Tartaglia „nije uz svoje ime mogao vezati veći broj birača“.⁵⁴

Kako nijedna stranka nije osvojila većinu glasova kojom bi sama sastavila općinsku upravu, nakon izbora počeli su intenzivni pregovori koji nisu urodili plodom. Na konstituirajućoj sjednici Općinskoga vijeća petnaest vijećnika, 10 od Građanskog bloka i 5 od SDS – a, glasovalo je za Jakšu Račića, a ne za Tartagliu kao načelnika. Kao razlog tomu *Novo Doba* navodi Tartagliinu molbu da se ne glasuje za njega budući da nije osigurana „radna većina koja bi uspješno vodila općinsku upravu“, pa su onda glasovi dani Račiću kao „najuglednijem“ koji je, pak, odbio mjesto načelnika te je tako izbor nove općinske uprave i načelnika odgođen za tjedan dana. Između dviju sjednica nastavljeni su pregovori pa je naposljetku sklopljen izborni sporazum između Građanskoga bloka i federalista kojim je uz ravnopravno sudjelovanje obiju strana u općinskoj upravi za gradonačelnika ponovno izabran Ivo Tartaglia. Reizbor Tartaglie *Novo Doba* držalo je „zaslužnim priznanjem“ za njegov dotadašnji rad uz isticanje njegova „hrvatskog karaktera i široke jugoslavenske ljubavi za jedinstvo“, a pljesak publike na drugoj sjednici tumačilo je znakom zahvalnosti i priznanjem za dotadašnji rad. U uvodnome govoru Tartaglia je ponovno naglasio ljubav prema Splitu.⁵⁵

solinska seljačka stranka 19 glasova, u općini 120 glasova. Vidi: „Izbori u Splitu“, JP, br 245., 17. V. 1926., 1.; B. RADICA, Novi Split, 69., 71 – 72.

54 Z. JELASKA MARIJAN, Grad i ljudi, 120.

55 SVKST, Zapisnici sa sjednice Općinskoga vijeća u Splitu, M – 611/II i; „Prva sjednica novoizabranoga Općinskoga vijeća“, JP, br 251., 24. V. 1926., 3.; „Burna prva sjednica novoga Opć. vijeća“, ND, br. 119., 25. V. 1926., 5., 8. Više o pregovorima između dvaju sjednica i izbornom sporazumu vidi u: P. KROLO, „Ante Trumbić i općinski

Dojava, podnesak i optužnica

Nakon uspješnoga reizbora Tartaglia se zajedno s odvjetnicima, Vjekoslavom Škaricom⁵⁶ i Lovrom Cerinićem, posvetio pripremanju tužbe protiv Jankova tako da je prvo napravljena dojava na Jankovljev letak. Zanimljivo je da u Tartagliinoj odvjetničkoj pisarnici već 1910. nailazimo na slučaj na kojemu su Škarica i Tartaglia zajedno surađivali jer su obojica bili odvjetnici iste stranke, a 1925. kada je Tartaglia imenovan zamjenikom odvjetnika optužene Jugoslavenske banke, na suprotnoj strani nalazili su se upravo Škarica i Cerinić. Izbor navedene dvojice odvjetnika pokazuje veliko povjerenje koje su uživali kod Tartaglie.⁵⁷

Dojava navodi da Tartaglia preko odvjetnika Škarice i Cerinića tuži Dušana Jankova zbog klevete putem tiska zbog navedenoga letka koji je, citira se sam uvod letka, namjerno pušten neposredno uoči izbora. Letak „u suštini“ napada prijašnju općinsku splitsku upravu, pogotovo „dosadašnjeg načelnika“ koji je prikazan „kao čovjek koji će se na izborima boriti za svoj vlastiti opstanak“ te kojemu su spočitana „razna nepoštena djela i prljavštine“ koje je počinio na „štetu grada“, iako je bio pozvan „štiti njegove interese“. Tartaglia je kao dojavitelj konkretizirao svoju dojavu preko trinaest stavaka letka kojima su suprotstavljeni protuargumenti.⁵⁸

No, prije samoga citiranja pojedinih dijelova letka istaknuto je da je svim građanima i biračima dopušteno pravo agitiranja u korist svoje, a protiv druge stranke ili osobe, ali ne i „klevetanje i vrijeđanje stranačkog protivnika“ te izmišljanje činjenica prema kojima se, u slučaju Jankova, Tartaglia prikazao kao „korektni i nepošteni čovjek“ koji je zloupotrijebio položaj i općinsku imovinu u vlastite svrhe. Istaknuto je i da je Tartaglia poslove obavljao javno te da je na taj način „široka publika mogla sve pratiti i kontrolirati“.

izbori u Splitu 1926. i 1928“, 141 – 146.

56 Vjekoslav je Škarica bio član Gospodarskoga odbora izabranog na zboru od 2. srpnja 1918. te jedan od tri člana Zemaljske vlade za Dalmaciju osnovane početkom studenog 1918. Osim toga, vršio je funkciju predsjednika „Disciplinskoga vijeća advokatskih komora u Dubrovniku, Splitu i Šibeniku“. Vidi u: Z. JELASKA MARIJAN Grad i ljudi, 66., 73.; Splitski almanah i adresar za godinu 1925, 83.

57 DAS, Odvjetnička pisarnica Tartaglia Ivo, svežanj br. 61.

58 Cjeloviti tekst dojave nalazi se u Tartagliinoj ostavštini u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. Vidi: SVKST, AOIT, sv. 5/25.

Za citirani dio letka koji govori o „borbi splitske gospode za opstanak Splita“ dojava ističe da mu je iz sadržaja jasno da se preko fraze „splitske gospode“ optužuje Tartaglia da je na sve načine pokušao spriječiti tiskanje letka jer se bori za „svoj opstanak“ (podcrtano u tekstu, op. a.) gospodara Splita, od čijega izrabljivanja nedopušteno živi. Dojava to odbacuje riječima da je „svakome poznato“ da Tartaglia nema nikakve koristi od položaja načelnika već da se, dapače, često koristio i vlastitim sredstvima na dobro grada, a kao dokaz navodi pregled općinskih financija i svjedoke Dujma Mikačića i Josipa Doležala, općinskoga savjetnika i tajnika. Uz to navodi i spomenutu sjednicu Općinskoga vijeća iz prosinca 1919. kada je Jankov predložio nagradu Tartaglii za rad te ističe da se pregledom financija može ustanoviti da je Tartaglia održao obećanje i da nije uzeo predloženi i izglašani novac.

Za dio letka u kojemu Jankov optužuje „splitsku gospodu“ da su radi osobnih interesa sprječavali razvitak i osujećivali ulazak kapitala u grad dojava tvrdi da je u prvome redu ciljan na načelnika, pa to odbacuje poručujući da je „sve to naprosto izmišljeno“ jer je Tartaglia „svim silama i u više prigoda nastojao“ da stranci ulože kapital u Split. Kao dokaz tomu navode se sve tvrtke, domaće i inozemne, s kojima su vođeni pregovori, a kao svjedok spominje se, između ostalih, i spomenuti Mikačić.

Jankovljevim spominjanjem 100 milijuna dinara koje je općina zadržala, a s kojima se moglo „mnogo nešto da učini, mnogo više nego što je učinjeno“, dobiva se dojam da se navedeni iznos nije potrošio, već da su se njime drugi okoristili, „u prvom redu općinski načelnik“, pa i to dojava oštro opovrgava i naziva klevetom. Nadalje, ističe da nije riječ o 100 milijuna već, prema općinskim financijama, o malo manje od 84 milijuna dinara koji su potrošeni na razne nabavke i investicije „tako da nijedna para nije oduzeta od općinske blagajne“.

Optužbom da općina trpi velike štete zbog poslovanja s Električnim poduzećem i Milnarskim zajmom dojava navodi da je Jankovljevi cilj bio prikazati Tartagliu kao da je radio na korist „interesenata“ koji zajedno s općinom čine udio Električnog poduzeća i da je na taj način općinu oštetiо za više stotina tisuća dinara. To se oštro odbacuje tvrdnjom da je prema ugovoru, primjerice, u 1925. godini općina dobila skoro 100 000 dinara te da je zajam s općinom Milnom sklopljen prema valuti engleske funte tako da se nije moglo predvidjeti koliko će se točno novca morati izdvojiti.

Spominjanje Milnarskog zajma u kontekstu „posebne komunalne politike“ koja ide protiv svojih građana, dojava opovrgava te donosi ugovor kojim se navodi da općina Milna daje u zajam splitskoj općini šest milijuna dinara koji se mogu upotrijebiti samo za *Električna poduzeća*, a dok se struja ne provede, novac mora ostati u Gradskoj štedionici, što općina Milna može u svakom trenutku provjeriti. Zbog svega navedenoga, splitska općina nije pretrpjela nikakvu štetu, dapače, zaradila je više od 1 500 000 dinara jer je zajam sklopljen prema valuti engleske funte, iznosi tekst dojave, te zaključuje da to „nisu advokatske smicalice niti izvrćanje stvari“, već činjenice.

Iznos paušalizacije tvornice cementa Split za godine 1925. i 1926., koji je bunio Jankova, dojava je prvo povezala s daljnjim tijekom letka koji je označio Tartagliu kao osobu koja je kao odvjetnik navedene tvornice zastupala njezine, a ne općinske interese. To se odbacuje te se navodi da je o paušalizaciji bilo raspravljano u općinskoj upravi i u Općinskome vijeću, društvu „Sufid“, seoskim zborovima sela Mravinci i Solin – Vranjic te da je zahvaljujući „ličnom uplivu“ Tartaglie prema društvu „Split“, koje „nitko drugi nije mogao da tako lako postigne“, dobiveno mnogo više nego što se prvotno tražilo. Naime, selo Mravinci odmah je dobilo sredstva za gradnju škole, instalaciju električne energije i „dobnik“ na crkvenome tornju, dok je svake godine Splitu i splitskim selima trebala biti isporučena određena količina električne energije i vagona cemenata ili njihov ekvivalent u novcu. Time je istaknuto da Jankov „svjesno izvrće stvar“ te pri tome „izvađa svoje zlobne i klevetničke zaključke na teret općinskoga načelnika“.⁵⁹

Dojava odbacuje Jankovljeve tvrdnje da Općinsko vijeće nije znalo da su troškovi poslovanja izglasani u čehoslovačkim krunama zapisnikom Općinskoga vijeća iz 1919. te govori da je Jankovu cilj optužiti Tartagliu da je prevario Općinsko vijeće. Na taj način, napominje dojava, Jankov „svjesno i zlobno izvrće istinu samo da podvali pred izborima dosadašnjemu načelniku optužbe za nepoštene makinacije i zavaravanje vijećnika“.

Baš kao i prethodne optužbe i optužbe o „zatajivanju agrarnih naredaba“ odbačene su uz isticanje da je općinska uprava „redovito i po postojećem običaju objavilo odnosnu naredbu“ koja je također bila poslana svim glavarima i župnicima te je stajala i na ploči za oglašavanje.

59 O ugovoru paušalizacije između splitske općine i društva „Split“ vidi u: SVKST, AOIT, sv. 6/27.

Insinuacije o razdiobi solinskoga blata „samo radi časovitog advokatskog uspjeha“ također su odbačene uz dodatak da je Općinsko vijeće prihvatilo molbe seljaka, no da je Pokrajinska vlada za Dalmaciju „samovoljno i protuzakonito“ provela njegovu diobu unatoč protivljenju općinske uprave.⁶⁰

Za dio letka o „zatajivanju hrvatstva u Splitu“ dojava ističe da se ništa od navedenoga nije dogodilo „znanjem i sudjelovanjem načelnika Tartaglije“ koji je, dapače, „ovakve ispade“ uvijek pokušao spriječiti poput, primjerice, dolaska zagrebačkoga gradonačelnika Heinzla i hrvatskih obrtnika. Jankovu je cilj, nastavlja dojava, „baciti krivnju i odgovornost na Tartagliju“ da je vodio „protuhrvatsku agitaciju u gradu“ te ga na taj način „omraziti pred njegovim općinarima“.

Na Jankovljeve tvrdnje o „splitskoj gospodi“ koja Split smatraju „svojom baštinom“ i nazivaju hrvatskoga seljačka „fureštim“ dojava odgovara da Tartaglia to nikada nije činio već da je „uvijek altruistički radio za dobrobit Splita na korist svih građana“ te da su mu sami seljaci splitskih sela priznali da je za njih u osam godina učinio više nego bilo tko ranije.⁶¹

Na dio letka koji naglašava kako načelnik u „nijednom slučaju ne smije biti odvjetnik“, i to pogotovo tvrtki koje su povezane s općinom, dojava odgovara da je Tartaglia, iako odvjetnik društva „Split“, uvijek položaj načelnika upotrebljavao na korist splitske općine, a na štetu dotičnoga društva kao, primjerice, prilikom spomenute paušalizacije kada je „svojim ličnim uplivom i simpatijom“ postigao bolje uvjete za općinu „nego što su bili mogući“.

Posljednji dio dojave osvrće se na Jankovljevo spominjanje 100 milijuna dinara s kojima se „moglo kud i kamo više učiniti“ i na Tartagliinu političku neopredijeljenost. Za prvo je navedeno da je očito time Jankov mislio kako je novac potrošen bez konkretnih rezultata, odnosno da ga je netko prisvojio, a za drugo da je Tartaglia ostao politički neopredijeljen kako bi od „svake stranke u svakoj prigodi mogao tražiti ekonomsku i

60 O razdiobi solinskoga „Blata“ vidi: SVKST, AOIT, sv. 6/28.

61 Zanimljivo je da su početkom 1928. seljaci splitskog odlomka Žrnovnica Tartagliji u znak zahvalnosti na brizi za selo postavili spomen-ploču dok su, s druge strane, Solin – Vranjic uoči općinskih izbora 1928. zaprijetili da će se u slučaju Tartagliina reizbora „odcijepiti od Splita“. Vidi: „Spomen ploča načelniku dr. Tartagli“, ND, br. 11., 14. I. 1928., 4.; „Još o solinskom pitanju“, ND, br. 224., 10. IX. 1928., 1.

moralnu pomoć za napredak grada“, baš kao i zagrebački gradonačelnik, iako bi ga „svaka stranka rado bila objeručke primila“.

Dojava završava riječima da na Tartagliu, koji se „osam godina žrtvo-
vao i založio za općinu“, a čije rezultate s ponosom pokazuje, letak djeluje nepovoljno jer ga prikazuje kao „vulgarnog mistifikatora i malverzatora općinske imovine“ te da je stoga „dužan sebi i svome dosadašnjem položaju“ tražiti zadovoljštinu preko suda. Tartaglia je zatražio da se Jankov osudi krivim za „mnogostručne klevete putem štampe“, prema članku 52 Zakona o štampi, s obzirom na to da je „iznio neistinite okolnosti koje mogu nauditi časti, dobrome imenu i društvenome ugledu privatnoga tužitelja“. Zatražio je i da se Jankov osudi prema članku 56 istoga zakona koji govori da će se svatko tko bude osuđen zbog klevete kazniti zatvorom do tri godine i novčanom kaznom u iznosu do 20 000 dinara, a osim toga, i da se prema članku 62 istoga zakona, koji to i omogućuje, osudi na materijalnu naknadu koju Tartaglia unaprijed dodjeljuje društvu „Caritas“ u Splitu te da osuda u cijelosti bude tiskana u *Novom Dobu* na Jankovljev trošak.⁶²

Jankov je na dojavu poslao odgovor koji sredinom lipnja Škarica šalje u pismu Tartaglii te ga usput podsjeća da mu što prije preda podatke koji će opovrgnuti Jankovljeve natpise.⁶³

Jankovljev odgovor nije ostao sačuvan, no u Tartagliinoj ostavštini nalazimo na podnesak sastavljen od devet točaka koji se osvrće na odgovor tako da možemo vidjeti kako je Jankov reagirao na dojavu. Prema članku 75 kojime sudac tužiocu može dostaviti prijepis navoda i dokaz optuženoga te na njih podnijeti protivne dokaze, Škarica i Cerinić sastavili su podnesak u čijemu je uvodu istaknuto kako mu svrha nije „polemiziranje s pojedinim točkama“ Jankovljeva odgovora koji 90 % govori o drugim stvarima, već samo osvrtnje na „neka konkretna stvarna razmatranja“.⁶⁴

Podnesak navodi da se Jankov u odgovoru branio da kada je u letku govorio o „splitskoj gospodi“ nije mislio na Tartagliu, osim onda kada ga je izričito imenovao, već na spomenutu gospodu te da ga stoga Tartaglia, kojega je upitao drži li se splitskim gospodarom, nema pravo pozvati na odgovornost. Ovo podnesak naziva „izvrćanjem vlastitog letka“ te dalje

62 Zakon o štampi. Split, 1926.

63 SVKST, AOIT, 20/1 j;

64 Tekst podneska vidi u: SVKST, AOIT, sv. 5/25

navodi da se pod terminom „splitska gospoda“ mislilo isključivo na općinsku upravu na čelu s Tartagliom s ciljem da ovaj ne ostane na gradonačelničkome mjestu. Na dijelove letaka u kojima Jankov spominje „splitsku gospodu“, „gospodina načelnika“ i „splitsku općinu“ reagira se riječima kako „nije ni lijepo ni muževno“ što se Jankov brani da nije ciljao na Tartagliu.

Dio odgovora u kojemu Jankov spočitava „splitskoj gospodi“ da su dopustili da splitski puk stoji u protunarodnim redovima podnesak opovrgava naglašavajući da je Tartaglia, uz Josipa Smodlaku i Franu Pervana, tijekom razdoblja od 1905. do 1907. „neumorno radio“ da splitske težake koji su bili pod utjecajem talijanskih autonomaša i „mrzili sve što je hrvatsko privedu u narodno kolo“. Na taj način „pohrvaćene su stotine splitskih težaka“, nastavlja podnesak, te zaključuje ironično da sam Jankov zna kakva je bila uloga „internacionalnih socijalista“ u tomu procesu.

Jankovljeva tvrdnja da Tartaglia nije primio spominjanu nagradu za rad na sjednici Općinskoga vijeća u prosincu 1919. zbog teškoga financijskog stanja splitske općine odbija se riječima da je Tartaglia odbio nagradu po svim uvjetima jer je držao kako je „svaki građanin dužan besplatno raditi za svoj grad“, o čemu govore i svjedoci općinski tajnik Dujam Mikačić i vijećnik Mangjer.

Prikaz općinskih proračuna od Jankova podnesak je držao „smušenim, pobrkanim i nerazumljivim“ na način koji onemogućuje „pobijanje njegovog sadržaja“, već jedino pruža priliku za odgovor na ono što se „dade razumjeti“. Između ostaloga, istaknuto je kako nije moguće predvidjeti koliki će iznos novaca općina zaraditi, kako nema nikakvoga nesuglasja između Tartagliine izjave u Općinskome vijeću o financijama i njihova stvarna stanja te kako zajam općini Milni nije dva puta plaćen, već da se vodila dvostruka evidencija, a i iznos toga zajma, koji je ocijenjen kao dobar, ovisio je o engleskoj funti.

Nadalje, u podnesku je istaknuto „strpljenje koje su sastavljači imali“ pokušavajući ga prikazati „nekakvom točnošću“ s obzirom na „konfuzne primjedbe dojavljenika u svome odgovoru“ i to „samo radi informacije sudu“. Posebno se naglašava dio letka u kojemu se kaže da se sa „sto milijuna dinara moglo nešto učiniti, mnogo više nego što je učinjeno“. U odgovoru je Jankov za taj dio izjavio kako je time mislio da se novac trebao drukčije potrošiti, no podnesak ističe da nije rečeno to, već da se moglo „mного više“ (podcrtano o podnesku, op.a.) učiniti nego što je učinjeno,

čime je okrivio općinsku upravu na čelu s Tartagliom da sav općinski novac nije potrošen čime „ova poniznija izvrćanja i opravdanja“ ne mogu ublažiti učinak koji je letak izazvao.

Na pitanje odakle potječe dio paušala prireza društva *Split* što ga predviđa proračun za 1926. podnesak donosi dio ugovora, a na Jankovljevu sumnju da je općinska uprava donijela naredbu Pokrajinske vlade iz 1919. o agrarnim naredbama i prijedlog da se donesu potpisi svih glavara i župnika koji su je primili odgovorilo se traženjem da se donesu općinski spisi koji će potvrditi da su svi glavari dobili naredbu te je objavili. „Nakon toga“, nastavlja podnesak, „svatko će se uvjeriti da su dojavljenikova insinucija i njegovo dalje ustrajanje u istome predmetu samo ordinarne klevete“.

Tartaglia nije mogao spriječiti paljenje hrvatske zastave prilikom proslave dana ujedinjenja, donosi podnesak kao odgovor na Jankovljevo pitanje jer je uvođenjem državnoga redarstva općini oduzeto pravo intervencije, osim u slučaju kada se to izričito od nje zatraži. Protiv „općinskog namještenika“ koji je osuđen da je zapalio zastavu odmah je vođena „disciplinarna istraga“, no njegova krivnja nije mogla biti dokazana.

Podnesak se na samome kraju osvrće na Jankovljevu tvrdnju u odgovoru kako letkom nije htio uvrijediti Tartaglino poštenje „jer da ga on smatra poštenim i korektnim“ te ističe kako dojavitelju, dakle Tartaglii, nisu potrebne ovakve „svjedodžbe o svome poštenju i korektnosti“ te da ne treba ni očinskih savjeta koje Jankov daje kada je jasno da je letak „od početka do kraja ništa drugo negoli pravi pamflet“ kojemu je cilj bio prikazati „nepoštena djela i prljavštine dojavitelja, kao općinskog načelnika“.

U uvodu optužnice, prema članku 85 Zakona o štampi prema kojemu se rješenje o odlasku na sud koji može odrediti pretres priopćava optuženom, a tužitelj ima tri dana za podnošenje optužnice, Ivo Tartaglia putem odvjetnika Vjekoslava Škarice i Lovre Cerinića tužio je Dušana Jankova, trgovca po zanimanju.⁶⁵

Sadržaj optužnice većim dijelom podudara se s već prikazanom dojavom i podneskom; točnije, optužnica je ponovno citirala ranije navedenih trinaest dijelova letka koje su Tartaglia i njegovi odvjetnici spomenuli i opovrgnuli u samoj dojavi, uz neke manje izmjene. Jankov je tužen prema već spomenutom članku 52 Zakona o štampi, a optužnica je zatražila i

65 Zakon o štampi. Split, 1926. Tekst optužnice vidi u: SVKST, AOIT, Sv. 5/25.

da na suđenju budu preslušani svjedoci među kojima su se nalazili općinski savjetnik Dujam Mikačić, općinski tajnik Bogumil Doležal, upravitelj Gradske štedionice Josip Beroš, direktori spominjanih poduzeća i glavari splitskih sela. Uz to zatraženo je i da se na suđenju pročita letak, dojava, Jankovljev odgovor, potvrde seoskih glavara o primanju naredbe o agrarnim odnosima, spisi državnoga odvjetništva, ugovori općine s raznim strankama i slično.

Prijedlog optužnice tražio je da se Jankov osudi na kaznu prema Zakonu o štampi, i to prema spomenutom članku 56, da se prema članku 62 istoga zakona iznos od 25 000 dinara uplati u zakladu Caritasa u Splitu, da prema članku 63 cijela osuda bude tiskana u *Novom Dobu* na njegov trošak te da, naposljetku, Jankov bude osuđen na parbeni trošak.

Obrazloženje optužnice navodi da je cilj letka bilo sprječavanje reizbora članova stare općinske uprave, pogotovo Tartaglie. Baš kao i u dojavi, Jankovu se, kao i svim ostalim građanima i biračima, ne poriče pravo zagovaranja svojih favorita među kandidatima, no osporava mu se pravo „vrijeđanja i klevetanje stranačkog protivnika“ zbog kojih je on prikazan kao osoba koja je zlorabila vlast u osobne svrhe.

Manje izmjene optužnice u odnosu na dojavu odnosile su se, primjerice, na dijelove o „borbi splitske gospode za gospodara Splita“ ili o „splitskoj gospodi koja je sprječavala razvitak Splita“, gdje je dodano da je Jankov tvrdio da time nije mislio na Tartagliu, no, ističe optužnica, sadržaj letka to demantira. Jankov je tvrdnju o 100 milijuna dinara koje je općina zaradila, a s kojima se „moglo nešto učiniti, mnogo više nego što je učinjeno“, pokušao objasniti da se novac mogao drukčije (podcrtano u tekstu, op. a.) potrošiti, no optužnica to odbacuje tvrdeći da je u letku navedeno da se s novcem moglo nešto, odnosno više učiniti. Nadalje, kratko prilozima odbačene su tvrdnje da je općina radila na korist *Električnih poduzeća* i Gradske štedionice, a kao i u dojavi i optužnica je istaknula da je samo zahvaljujući Tartaglii ostvaren povoljan ugovor splitske općine s društvom cementa *Split* te da je „samo želja za klevetanjem“ dovela do teze prema kojoj je Tartaglia „žrtvovao interese općine“ nauštrb spomenutoga društva. „Ordinarnom klevetom“ označena je tvrdnja kako Općinsko vijeće nije znalo da su troškovi *Električnog poduzeća* izglasani u čehoslovačkim krunama, kao ni da općinska uprava nije donijela naredbu o agrarnoj reformi. Za ovo potonje optužnica dodaje da je „izmišljeno i rastureno klevetničkom namjerom u javnost“ kako bi se „zavarali javnost i birači“ te prikaza-

li „u lošoj svjetlosti“ općinsku upravu na čelu s načelnikom. Općina nije provela razdiobu solinskoga blata, nastavlja optužnica, zbog „časovitog advokatskog uspjeha“ već Pokrajinska vlada, a na Jankovljeve tvrdnje o napadanju svega hrvatskog u gradu donosi da su se događale protuzakonite manifestacije „od strane mlađarije“ na što je „osobito načelnik to požalio“. Optužnica ponovno „ponosno ističe“ da su sami seljani splitskih sela priznali Tartaglii da je u osam godina za njih učinio više nego itko od postanka sela, a „klevetničkom insinucijom“ proglašen je dio letka u kojemu je Jankov rekao kako načelnik ne smije biti odvjetnik tvornice koja ima posla s općinom. Posljednji dio optužnice govori da je spominjanje 100 milijuna dinara Jankovljev „omiljeni aranžerski argument“ te da je Tartagliino političko neopredjeljenje „svatko razumio“, odnosno da su „najbolji političari taj postupak odobravali“.

Na kraju se zaključuje da je optužnica osnovana jer Jankov nije „objektivno kritizirao rad načelnika“ već je „izvrćao i izmišljao razne činjenice“ kako bi „naudio časti i dobrom imenu“ koji Tartaglia ima kod „svakoga objektivno mislećeg čovjeka“, a završava da Jankov treba u „potpunom opsegu odgovarati pred zakonom i osjetiti posljedice svoga djelovanja“ zbog „mnoštva klevetničkih točaka“.

Sudski proces

Sredinom srpnja Škarica u pismu Tartaglii dostavlja prijepis dojava i popis svjedoka te mu napominje da se kod njega nalazi i prijepis prijedloga po članku 75 Zakona o štampi. Jankova su, osim Tartaglie, tužili Jakša Račić, upravitelj splitske bolnice, Delfina Bratanić i uprava Pučke kuhinje. *Jadranska Pošta* najavila je suđenje kao „jednu interesantnu raspravu“, uz vijest da će samo Škarica zastupati optužbe svih četvero tužitelja, dok će Jankova braniti David Mandolfo i Đuro Negrini. Potonji je, zanimljivo, bio prvi predsjednik mjesnoga odbora Narodne radikalne stranke u Splitu. Također, novine su pisale da prema optužnicama Jankov može dobiti dvanaest godina zatvora, 80 000 dinara kazne i 40 000 dinara naknade bez sudskih troškova.⁶⁶

Dugoočekivano suđenje započelo je 24. srpnja 1926. na Okružnome sudu u Splitu, a tijekom događaja donijela je *Jadranska Pošta*. Pred ranije na-

66 SVKST, AOIT, 20/1 j; „Jedna tiskovna parnica“, JP, br. 299., 22. VII. 1926., 3.; „Gjuro Negrini“, Država, br. 310., 23. VII. 1927., 3.

brojenim tužiteljima i njihovim odvjetnikom, odnosno pred tuženim s njegovim odvjetnicima sudac je otvorio raspravu pitanjem postoji li mogućnost da se sve mirno riješi na način da optuženi Jankov donese izjavu. Mandolfo je izjavio da je Jankov prije rasprave pitao Tartagliu koju izjavu želi te mu je u tome kontekstu pisao pismo koje mu je vraćeno. Tartaglia je, pak, rekao da je izjava već sastavljena te ju je predao Jankovu na uvid, na što je Mandolfo izjavio da su „neke točke pretjerane“, dok bi za druge predložio Jankovu da ih prihvati. Potonji je na to odgovorio da neće „jer bi to značilo samoubojstvo“, dodajući da se mogu „nasladiti s deset godina tamnice“. Račić je istaknuo da svi tužitelji ne žele dvanaest godina zatvora kazne, no da im je letak donio „dosta gorkih časova“ jer se prodavao i izvan Splita, na što je Tartaglia dodao da Jankova poznaju samo u Splitu, a ne izvan njega. „Mnogi odličnici iz publike“ pokušali su uvjeriti Račića, Jankova i Tartagliu da popuste, no Tartaglia je to odbio govoreći da nisu tako dolazili kada je letak izišao. Suci su promijenili neke točke izjave, no Jankov i dalje nije pristajao, pa je sudac rekao da „nikoga neće moliti“, a Mandolfo je zaključio govoreći da „kolike je stvari Radić polizao“. U tomu trenutku, potpuno neočekivano, Jankov je izjavio kako će potpisati „i još goru izjavu“ jer je „popustljiv kao i svaki Splitsanin“. Na taj način završena je rasprava između Tartaglie i Jankova, dok je Račiću, Pučkoj kuhinji i gospođi Bratanić trebao još dati „zadovoljavajuće izjave“.⁶⁷

Već u istome broju *Jadranske Pošte* nailazimo na izjavu Dušanu Jankovu upućenu Ivi Tartaglii u kojoj Jankov priznaje da je sve napisano u letku imalo za cilj prikazati Tartagliu u „lošem i krivom svjetlu“ pred biračima kako ne bi bio ponovno izabran te da „priznavajući njegov altruistički rad“ za dobro Splita izjavljuje da su navodi u letku protiv „njegova poštenja i korektnosti“ obične „izmišljotine i klevete“. Jankov „žali“ što je Tartaglia bio „lično uvrijeđen“ te moli da mu ovaj oprost i odustane od žalbe te se također obvezuje da će u roku od četrnaest dana platiti naknadu Caritasu u iznosu od 2 500 dinara koju je trebao platiti Tartaglii. Također, Jankov se obvezuje da će izjavu tiskati u *Novomu Dobu*, *Jadranskoj Pošti* i posebno letku u 1 000 primjeraka koje će se pustiti u javnost. U slučaju da ne tiska izjavu, Jankov se obvezuje da će uplatiti dodatnih 2 500 dinara Caritasu te da Tartaglia ima pravo tiskati izjavu u navedenim novinama i letku o njegovu trošku.⁶⁸

67 „Senzacionalni završetak rasprave protiv Dušana Jankova: tok rasprave“, *JP*, br. 301., 24. VII. 1926., 5.

68 „Senzacionalni završetak rasprave protiv Dušana Jankova: izjava“, *JP*, br. 301., 24.

Za razliku od *Jadranske Pošte* koja je govorila o „senzacionalnom završetku rasprave“, Tartagli naklonjeno *Novo Doba* proces je popratila podnaslovom „bijedan završetak jedne klevetničke kampanje“. U uvodu izvještaja kratko je navedeno da je Jankovljev letak sadržavao klevete protiv Tartaglie, Račića, gospođe Bratanić i Pučke kuhinje te da je rasprava završila tako što je Jankov dao četiri izjave „i preuzeo obaveze u njima sadržane“. Izjava upućena Jankova bila je, dakako, ista kao i u *Jadranskoj Pošti*.

U izjavi upućenoj Jakši Račiću Jankov priznaje da je „prosta i izmišljena“ kleveta da se nova bolnica ne radi zbog njega te dodaje da se osobno uvjerio u njegove napore za njezinu izgradnju i altruistički rad koji „nikada nije bio nadahnut nečijim interesom i vlastitom koristi“ Stoga ga moli da odustane od tužbe te se ujedno obvezuje da će 2 000 dinara uplatiti Caritasu i tiskati ovu izjavu. Delfinu Bratanić Jankov u izjavi moli za oprost i odustajanje od tužbe jer je potonja uvijek davala račune o sakupljenim milodarima te se također obvezuje da će iznos od 1 000 dinara uplatiti dječjem zakloništu Mandđer te tiskati izjavu. Naposljetku, u izjavi upućenoj Pučkoj kuhinji Jankov moli za oprost i odustajanje od tužbe te se obvezuje na tiskanje izjave i plaćanje 1 000 dinara Caritasu.⁶⁹

Novo je Doba dodalo da je izjavama dana „nužna satisfakcija ljudima koji samoprijegorno i uzorno rade na javnom i karitativnom polju“ te da su one istovremeno „lekcija svima onima koji olaka srca posežu za klevetama“. Jankov je izjave naposljetku tiskao u *Novomu Dobu*, u broju od 1. kolovoza 1926., čime je cijeli proces definitivno završen.⁷⁰

Epilog

Posljedice sukoba Tartaglia – Jankov dvojake su. S jedne strane Jankov je izgubio i onako narušen ugled koji je imao tako da je, primjerice, *Jadranska Pošta* uoči općinskih izbora 1928. kada je Jankov nezadovoljan protestirao protiv izvještaja skupštine privrednika odgovorila kako je u Splitu poznato da se „Jankov uvijek borio na mrtvoj straži i u toj nesvjesnoj borbi

VII. 1926., 5.

69 „Bijedan završetak jedne klevetničke kampanje“, ND, br. 169., 25. VII. 1926., 4.

70 „Bijedan završetak jedne klevetničke kampanje“, ND, br. 169., 25. VII. 1926., 4.; „Priopćeno“, ND, br. 175., 1. VIII. 1926., 10.

slavno stradavao“.⁷¹ S druge strane Tartaglia je iz procesa izišao potpuno čist i s još jednim dokazom više o svome „velikom radu i ljubavi za Split“, kako je *Novo Doba* često isticalo. Promatrajući Tartagliino dotadašnje djelovanje, mogli bismo steći dojam da je uvijek pokušavao nesporazume riješiti mirno, na najjednostavniji mogući način, no u ovome sukobu to nije bio slučaj. Možda je razlog tome upravo Jankovljev napad na Tartagliin odnos prema Splitu čime je udario u Tartagliinu najosjetljiviju točku. Na kraju valja napomenuti kako Tartaglia u svojoj ostavštini ipak nije sačuvao sve stvari vezane uz proces: nedostaju Jankovljev odgovor na dojavu i spomenuto pismo koje mu je Jankov uputio uoči suđenja i u kojemu ovaj pita kakvu izjavu želi. Moguće objašnjenje jest da navedeno Tartaglia nije želio sačuvati iz nekoga svog razloga koji bi možda mogao naštetiti njegovu ugledu ili da ga naprosto nije držao vrijednim čuvanja.

71 „Gosp. Dušan Jankov se ljuti“, JP, br. 212., 13. IX. 1928., 3.

FREE WORD FOR DISTRICT ELECTIONS: TARTAGLIA-JANKOV CONFLICT

Marijan Buljan

Original scientific paper

Vitezovićeva 6, 21000 Split

After a series of delays, the first post-war municipal elections in Dalmatia were called for the middle of May, 1926. On the initiative of the Democratic Party, the list of the „Split Municipal Peasants and Citizens Block“ was formed, composed of a few parties led by the incumbent mayor Ivo Tartaglia, and who emphasized the importance of communal not party commitment, in the first place.

Dušan Jankov, a prominent socialist and communist, printed the leaflet Freedom of Speech for the municipal elections in the post-war years, on the eve of elections, in which he sharply attacked „the gentlefolk of Split“ who had been running the city, aiming first of all at the then town’s authorities, Tartaglia being at the head of. However, that leaflet was not the first note of discord between Jankov and Tartaglia. Namely, as far back as 1918 and 1919, they both often disagreed on the City Council over different matters, and interestingly enough was that it was just Jankov who had proposed at the end of 1919 that Tartaglia should be given a considerable cash reward for his up-to-then service performed, which the latter declined. That resulted in Jankov’s resigning from the central committee of the party, which was not unfamiliar to him as he had been earlier excluded from the party for some time before the war as well.

Towards the middle of 1920 among the communists arrested by the provincial government there was also Jankov who, after being released at the end of the year, left the KPJ (Communist Party of Yugoslavia) and politics, while Tartaglia, on the other hand, continued to serve his mayoral duties with full support of the New Age (Novo Doba). Two days prior to voting, Jankov had deliberately released a leaflet to the public and sharply attacked Tartaglia and his associates accusing them that in their capacity of “Split gentlefolk” they had been blocking the development of Split and that they had collected 100 million dinars worth of taxes “that they could have put the funds to better use than they did“. And besides, he objected that they had fallen short of the Croatian national feeling and

implemented “special communal policies“, and in addition, he expanded on his vision of mayoralty that appeared to have been much different from that of Tartaglia’s.

The leaflet did not harm Tartaglia seriously because he polled second at the polls, and following an agreement with the Croatian Federalist Peasant Party he was re-elected mayor.

After successful re-election, Tartaglia, along with his lawyers, devoted himself to preparing to sue Jankov. In that respect a report was made to the court in which the leaflet was disproved in detail in over thirteen items, then a statement referring to Jankov’s answer to the report was written, and finally an indictment was brought against Jankov for libel. Besides Tartaglia, Jankov was also sued by the management of Soup kitchen and two private persons, one of them being Jakša Račić, the city hospital manager.

At the trial, which took place at the end of July, Jankov quite unexpectedly admitted in the middle of the trial his having the leaflet printed with false facts with intent to portray Tartaglia in a negative light so as to stop him from being elected mayor again. In accord with Tartaglia’s decision, Jankov committed himself to donating money as compensation to local Charity and having a statement printed in a daily appealing for mercy. Jankov was to be submitted to the same procedure with the other three parties to the dispute. That was the way the Tartaglia – Jankov contest ended. It made it possible for Tartaglia to portray himself in a positive light, as a successful mayor, while for Jankov it meant an irreversible damage of reputation.

Key words: Dušan Jankov, Ivo Tartaglia, City Council of the Split, communal elections in Dalmatia 1926., Novo Doba